

T. C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**Doğu Akdeniz Enerji Anlaşmazlığı:
SWOT Analizi Bağlamında Türkiye**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe Beril Erdoğan

Haziran 2023

T. C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**Doğu Akdeniz Enerji Anlaşmazlığı:
SWOT Analizi Bağlamında Türkiye**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe Beril Erdoğan

Danışman

Doç. Dr. Leman Erdal

Haziran 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Ayşe Beril Erdoğan tarafından hazırlanan "Doğu Akdeniz Enerji Anlaşmazlığı: SWOT Analizi Bağlamında Türkiye" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Leman Erdal

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Doç. Dr. Akif Bahadır Kaynak

Kurumu: Altınbaş Üniversitesi

Prof. Dr. Berdal Aral

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 21/ 06 / 2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin İSNAD yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun dipnot kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Leman Erdal

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Ayşe Beril Erdoğan

ÖZET

Doğu Akdeniz Enerji Anlaşmazlığı: SWOT Analizi Bağlamında Türkiye

Erdoğan, Ayşe Beril

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Leman Erdal

Haziran, 2023. 75 Sayfa.

Bu tez, son yıllarda rekabetin hızlandığı bir bölge olarak Doğu Akdeniz'deki enerji anlaşmazlığını ve bu çerçevede SWOT tekniği ile Türkiye'nin bölgedeki stratejilerini açıklamayı amaçlamaktadır. SWOT; (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats; Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler) stratejik bir yöntemdir. Bu yöntem bir kurum veya durumu bütüncül olarak ele almayı ve olaylara geniş bir açıdan bakarak tüm olasılıkları görmeyi sağlar. SWOT analizi güçlü ve zayıf noktaları ortaya çıkartmayı, strateji belirlemeyi, fırsatları değerlendirmeyi ve tehditlere karşı önlem alıp savunma mekanizması geliştirmeyi amaçlar. Bu analiz yöntemi günümüzde farklı alanlarda kullanılmaktadır. Strateji belirlemenin önemli olduğu uluslararası ilişkilerde de SWOT analizinin kullanılması sorunların çözümüne başka bir boyut kazandırabilir. Sorunların sınırları aşarak birçok ülkeyi içine alacak şekilde genişlediği günümüz dünyasında farklı bölgelerde güç mücadeleleri yaşanmaktadır. Bu açıdan jeopolitik önemi günden güne artan Doğu Akdeniz, güç mücadelesinin yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. Bu bölgede keşfedilen hidrokarbon kaynakları ülkeler arası çıkar çatışmalarına neden olmakta ve birçok ülke bu kaynaklardan en çok kârı sağlamak için stratejiler geliştirmektedir. Bölgede Türkiye de kendi çıkarlarını korumak istemektedir. Bu tezde; Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin bölgesel-küresel aktörlerle rekabeti sorgulanarak mevcut-potansiyel durumu ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Araştırmada esas olarak Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji mücadelesinde Türkiye'nin güçlü yönleri, zayıf yönleri, elde edebileceği fırsatlar ve karşılaştığı tehditler nelerdir sorularına cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Hidrokarbon Kaynakları, Doğu Akdeniz, Türkiye, SWOT Analizi

ABSTRACT

The Eastern Mediterranean Energy Dispute: Turkey in the Context Of SWOT Analysis

Erdoğan, Ayşe Beril

Master's Degree Thesis, Department of International Relations

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Leman Erdal

June 2023. 75 Pages.

This thesis aims to explain the energy conflict in the Eastern Mediterranean as a region where competition has accelerated in recent years, and in this context, Turkey's strategies in the region with the SWOT technique. SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) is a strategic method. This method enables one to handle an institution or situation from a holistic approach and to see all possibilities by looking at events from a broad perspective. SWOT Analysis purposes to reveal strong and weak points, determine strategies, evaluate opportunities, and develop a defense mechanism by taking precautions against threats. This analysis method is used in different areas today. The use of SWOT Analysis in International Relations, where strategy determination is substantial, can add another dimension to the solution of problems. In today's world, where the problems have expanded to include many countries by going beyond borders, power struggles are experienced in different regions. In this respect, the Eastern Mediterranean, whose geopolitical significance is augmenting day by day, is a region where the power struggle is intense. The hydrocarbon resources discovered in this region cause conflicts of interest between countries and many countries enhance strategies to make the most profit from these resources. Turkey also wants to protect its own interests in the region. In this thesis; Turkey's competition with regional-global actors in the Eastern Mediterranean will be questioned and its current-potential situation will be tried to be submitted. In the research, answers will be sought to the questions of what are Turkey's strengths, weaknesses, opportunities, and threats it faces in the energy struggle in the Eastern Mediterranean.

Keywords: Energy, Hydrocarbon Resources, Eastern Mediterranean, Turkey, SWOT Analysis.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca beni motive ederek cesaretlendiren ve daima olumlu yaklaşım sunarak destek veren değerli danışman hocam Doç.Dr. Leman Erdal'a, yüksek lisans eğitimimin başında çalışma alanıma karar vermemi sağlayarak benden fikir ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. İsmail Şahin hocama, eğitimim boyunca yanımda olan ve beni teşvik eden ikiz kardeşim Berru Erdoğan'a ve bana her zaman güvenen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşe Beril Erdoğan

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

TEZ JÜRİSİ ONAYI.....	i
BEYANLAR.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. ENERJİ KAVRAMI BAĞLAMINDA DOĞU AKDENİZ	
1.1 ENERJİ.....	4
1.1.1 Enerji Güvenliği ve Arz Güvenliği.....	6
1.1.2 Yenilenebilir ve Yenilenemez Enerji Kaynakları.....	7
1.1.3 Doğal Gaz Kaynakları Açısından Zengin Ülkeler.....	8
1.2 DOĞU AKDENİZ BÖLGESİ VE BAZI KAVRAMLAR	
1.2.1 Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi	12
1.2.2 Bazı Kavramlar: Kıta Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge.....	14
2. TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DE GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ	
2.1 GÜÇLÜ YÖNLER	
2.1.1 Enerji Ticaret Merkezi Olarak Türkiye.....	16
2.1.2 Doğu Akdeniz Bağlamında TPAO'nun Çalışmaları ve Mavi Vatan Doktrini.....	19
2.2 ZAYIF YÖNLER	
2.2.1 Türkiye'nin Enerji Konusunda Dışa Bağımlılığı.....	23
2.2.2 Türkiye'yi Yalınlaştırma Çabaları.....	27

3. DOĞU AKDENİZ’DE FIRSATLAR VE TEHDİTLER

3.1 FIRSATLAR

3.1.1 Türkiye- Libya Mutabakatı.....	28
3.1.2 Mısır ile İlişkiler.....	30
3.1.3 Rusya-Ukrayna Savaşı.....	31

3.2 TEHDİTLER

3.2.1 Doğu Akdeniz’deki Aktörler ve Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığı.....	33
3.2.1.1 Doğu Akdeniz’deki Aktörler.....	33
3.2.1.2 Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığı.....	34
3.2.1.3 Meis Adası ve Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Tarafların Tezleri.....	38
3.2.2 Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve EastMed Projesi.....	42

4. SWOT ANALİZİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE.....43

SONUÇ.....53

KAYNAKÇA.....58

KISALTMALAR LİSTESİ

BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
EastMed	Eastern Mediterranean
EMGF	Doğu Akdeniz Gaz Forumu
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LNG	Liquefied Natural Gas (Sıvılaştırılmış Doğal Gaz)
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
TANAP	Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1	Bölgelere ve Kilit Ülkelere Göre Dünya Doğal Gaz Tüketimi ve Üretimi
Tablo 2	BP Energy Outlook 2023
Tablo 3	Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Doğalgaz Rezervleri
Tablo 4	SWOT Analizi
Tablo 5	SWOT Analizinde İç ve Dış Faktörler

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	Bölgelere Göre Doğal Gaz Üretimi
Şekil 2	LNG ticareti
Şekil 3	Bölgelere göre LNG ihracatı
Şekil 4	Avrupa’daki En Önemli Doğal Gaz Boru Hatları
Şekil 5	Doğu Akdeniz Bölgesi
Şekil 6	Doğal Gaz ve Petrol Boru Hatları Haritası
Şekil 7	TANAP Haritası
Şekil 8	Abdülhamid Han Sondaj Gemisi
Şekil 9	2012-2021 TPAO Yatırımları
Şekil 10	Mavi Vatan Haritası
Şekil 11	2021- Nisan 2023 İthalat-Tüketim Miktarları
Şekil 12	2023 Nisan Ayında Doğal gaz İthal Edilen Ülkeler
Şekil 13	2021-2023 Nisan Ayı Doğal Gaz Tüketimi
Şekil 14	2021-2023 Yılları Nisan Ayı Üretilen Doğal Gaz Miktarı
Şekil 15	2021-2023 Yılları Nisan Ayı İhraç Edilen Doğal Gaz Miktarı
Şekil 16	Türkiye-Libya MEB Anlaşması Haritası
Şekil 17	Akdeniz Havzası ve Doğu Akdeniz Havzası Kıyıdaş Devletleri
Şekil 18	Meis Adası’nın Konumu
Şekil 19	İngiltere-Fransa Kıta Sahaneliği Sorunu Haritası
Şekil 20	EastMed Güzergahı

GİRİŞ

Denizlere hakimiyet kurmak güçlü bir ülke olmanın anahtarıdır ve güçlü bir ülke olmak enerjiyi kontrol altında tutabilmekle mümkündür. Tarihsel olarak bakıldığında ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların arka planında enerji kavramı vardır. Enerji kaynakları ülkeler arasında hem caydırıcı unsur hem de tehdit unsuru olarak kullanılabilir.

2000’li yıllardan beri Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon kaynakları ve potansiyel kaynaklar bölgenin önemini artırarak bir enerji kriz sahasına dönüşmesine neden olmuştur. Bu kaynaklardan en çok payı kapmak isteyen ülkeler arasında deniz alanı ihlalleri yaşanmakta ve çakışan parsellerle MEB anlaşmazlıkları ortaya çıkmaktadır. Hem bölge ülkelerinin hem de bölge dışı aktörlerin katıldığı müttefik oluşturma çabaları, bu krizin tırmanarak girift bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Bölgedeki her oyuncu kaynaklarını çeşitlendirmek ve bağımlılığını minimuma indirmek istemektedir. Keşfedilen ve potansiyel kaynaklar global piyasalar için, özellikle enerji ihtiyacı yüksek düzeyde olan AB ülkeleri için önem arz etmektedir.

Bu kapsamda öncelikle tezin önemine ve literatüre katkısına değinmek faydalı olacaktır. Problemin tanımına bakıldığında; Doğu Akdeniz’de enerji anlaşmazlığı çerçevesinde doğal gaz arama ve buna bağlı olarak münhasır ekonomik bölge ile ilgili rekabet sürmektedir. Bu tez, Doğu Akdeniz enerji anlaşmazlığına Türkiye perspektifinden çok yönlü bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmada, Doğu Akdeniz’de enerji kaynaklarının kontrolünde yaşanan anlaşmazlık, Türkiye bağlamında SWOT analizi yöntemi kullanılarak ele alınacaktır. Enerji ithalatında bağımlı bir ülke olan Türkiye için bölgesel yeni kaynakların bulunması, yerli kaynakların geliştirilmesi, arz güvenliğinin sağlanması son derece önemlidir. Doğu Akdeniz, bu bağlamda ülkenin kritik yerli kaynak potansiyelini oluşturmaktadır. Bölgedeki hidrokarbon kaynaklarından en iyi şekilde yararlanılması ve bölgenin analiz edilmesi Türkiye’nin geleceği açısından gerekliliktir.

Bu tez; Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynaklarının kontrol mücadelesinde, en güvenli enerji iletim rotası olarak Türkiye’nin önemini açıklamak ve bu bağlamda bölgenin yükselen potansiyeliyle birlikte tehdit unsurları da dikkate alınarak kapsamlı bir analiz oluşturma niyetiyle ortaya çıkmıştır.

Araştırma, Türkiye'nin geleceği açısından hem dezavantajları görebilmek hem de menfaatleri koruyup bölgedeki kazançlarına katkı sunmak düşüncesiyle oluşturulmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz konusunda strateji oluşturmaya katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Doğu Akdeniz enerji anlaşmazlığında Türkiye'nin güçlü yönlerinin ve zayıf yönlerinin, elde edebileceği fırsatlar ve tehditlerin SWOT analizi bağlamında ortaya çıkartılması; bölgedeki jeopolitik haklarının ve ulusal çıkarlarının korunması sebebiyle önemlidir. Enerji kaynağı bakımından dışa bağımlı olan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kazanç sağlaması ve bu bağlamda alana katkı sunabilmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Güncelliğini koruyan bir sorun olarak Doğu Akdeniz anlaşmazlığıyla ilgili Türkiye bağlamında swot yöntemi kullanılarak yapılan bu analizin yeni ve çok yönlü bir perspektif oluşturacağı, bu anlamda da alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Enerji kavramından başlayarak, enerji güvenliği, enerji kaynakları, hidrokarbon, doğal gaz, Doğu Akdeniz bölgesi ve kavramlar, SWOT analizi çerçevesinde Türkiye için bölgedeki avantajlar, dezavantajlar, fırsatlar, anlaşmazlıklar, şeklinde bir yol izlenecektir.

SWOT Analizi; Araştırmanın SWOT analizi yöntemiyle oluşturulması tasarlanmaktadır. SWOT dört kelimenin baş harflerinden oluşmaktadır. Bunlar; **Strengths** (güçlü yönler), **Weaknesses** (zayıf yönler), **Opportunities** (fırsatlar) ve **Threats** (tehditler) kelimeleridir. SWOT analizinde ana fikir, bir konu veya sorunun mevcut durumunu değerlendirip stratejik olarak geleceğine yön vermektir. Ayrıca farkındalık sağlayarak karşılaşılabilecek problemler için önlem alabilmeyi sağlar. Bu analizle olumlu ve olumsuz bütün durumlar ortaya koyulmaktadır. Tezde bu analiz yönteminin seçilmesinin nedeni; iç ve dış değişkenlerin kuşbakışı olarak görülmesini kolaylaştırmasıdır.

Doğu Akdeniz'deki anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulamamış olup halihazırda sürüyor olması, çalışmanın dinamikliğini göstermekle birlikte sorunun geleceğiyle ilgili var olan belirsizliğin araştırmayı sınırlandıran bir faktör olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu faktör bölgenin potansiyeliyle ilgili literatür taraması yapılarak aşılmaya çalışılacak ve Türkiye açısından olası seçenekler, fırsatlar başlığıyla göz önünde bulundurulacaktır.

Bu tez, Henry Kissinger'ın "*Eğer petrolü kontrol ederseniz ülkeleri kontrol edersiniz, eğer gıdayı kontrol ederseniz insanları kontrol edersiniz.*" sözünden yola çıkarak enerjiyi kontrol etmenin önemine ve bu kapsamda jeopolitik açıdan kritik bir konumda bulunan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji politikalarına realist bir tutum benimsenerek odaklanmaktadır. Birinci bölümünde; kavramsal bir çerçeve çizilerek enerji çatı kavramından hareketle; enerji güvenliği ve enerji arz güvenliği, yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynakları, doğal gaz kaynakları açısından zengin ülkeler incelenecek, Doğu Akdeniz bölgesi ve bazı kavramlar kapsamında da Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemi, bölgedeki hidrokarbon rezervleri ve potansiyel rezervler, bölge ülkeleri, bölge dışı aktörler: bölge dışı ülkeler, küresel enerji şirketleri, uluslararası örgütler, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge kavramları ele alınacaktır.

İkinci bölümünde; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güçlü ve zayıf yönleri vurgulanmak istenmektedir. Bu bölüm iki kısma ayrılarak birinci kısmında güçlü yönler olarak; Enerji ticaret merkezi olarak Türkiye, Doğu Akdeniz bağlamında TPAO'nun çalışmaları ve Mavi Vatan Doktrini incelenecek, ikinci kısmında zayıf yönler olarak; Türkiye'nin enerji konusunda dışa bağımlılığı ve Türkiye'yi yalnızlaştırma çabalarına odaklanılacaktır.

Üçüncü bölümünde, Türkiye bağlamında Doğu Akdeniz'de Fırsatlar ve Tehditler araştırılacaktır. Fırsatlar kısmında; ilk olarak Türkiye- Libya Mutabakatından ikinci olarak Türkiye'nin Mısır ile ilişkilerinden, üçüncü olarak Rusya- Ukrayna Savaşı'ndan bahsedilecektir. Tehditler kısmında; ilk olarak Doğu Akdeniz'deki Aktörler ve Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığından, Meis Adası ve uluslararası hukuk çerçevesinde tarafların tezlerinden bahsedilecek, sonrasında Doğu Akdeniz Gaz forumu ve EastMed Projesi ele alınacaktır.

Bu çerçevede çalışmanın, en kısa ve en güvenli enerji yolu olarak Türkiye'yi odağına alması ve SWOT analizi yöntemini Doğu Akdeniz'e uygulaması bu bağlamda bütüncül stratejik bir yaklaşım sunması önemlidir. Çalışmada; güçlü- zayıf yönler ve zorluklar-fırsatlar arasında Türkiye'nin Doğu Akdeniz enerji anlaşmazlığındaki konumu değerlendirilerek, anlaşmazlıkların çözümü noktasında, ulusal çıkarlarını koruması ve bölgeden maksimum kazanç sağlaması yönünde analizi amaçlanmıştır.

BÖLÜM 1

1. ENERJİ KAVRAMI BAĞLAMINDA DOĞU AKDENİZ

Bu bölümde enerji kavramından hareketle; Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının önemi ve güvenliği, enerji güvenliği ve arz güvenliği, yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynakları, doğal gaz kaynakları açısından zengin ülkeler, Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemi ve kıta sahanlığı, MEB kavramları ele alınacaktır.

1.1 ENERJİ

Geçmişten günümüze *enerji* her ülke için vazgeçilmez bir unsur olup artan enerji ihtiyacı anlaşmazlıklara, savaşlara neden olmuştur. Günümüzde ülkeler bu ihtiyacı karşılamak için enerji bakımından zengin olan ülkelere petrol ve doğal gaz ithal etmektedirler. Böylece karşılıklı bir bağımlılık oluşmaktadır.

Enerji ihtiyacı sürekli artan ve yeterli kaynağa sahip olmayan ülkeler bağımlılıklarını azaltarak ekonomik olarak güçlenmek istemektedirler. Bu bağlamda 2000'li yıllardan itibaren Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon zenginliği bölge ve bölge dışındaki birçok aktörün dikkatini çekmiş, günden güne hareketlilik artmıştır. Günümüzde de ülkeler bu zenginlikten en çok kazancı sağlayabilmek için hidrokarbon keşiflerini hızlandırmışlardır. Bu arayışlarla birlikte ülkeler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bölgenin mevcut kaynaklarının ötesindeki potansiyeli, tansiyonun artmasına neden olmaktadır. Doğu Akdeniz'de (Levant havzası) sorunlar, coğrafi açıdan bölgeye sınırı olan Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Libya, Yunanistan (bazı adaları nedeniyle) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasında yaşanmaktadır.¹Aynı zamanda sınırdaş olmayan küresel oyuncular da çeşitli politikalarla etkin güç olmayı amaçlamaktadırlar.

Bu çerçevede bölgede en yüksek paya sahip olabilmek için ABD (Noble Energy ve Exxon Mobil), Güney Kore (Kogas), Fransa (Total), Katar (Katar Petroleum) , İtalya (ENI), İngiltere (İngiliz BP), Hollanda (Shell) gibi küresel güçlerin enerji şirketleri ruhsat alarak bölge ülkeleriyle iş birliği içinde aktif faaliyet göstermektedir.

¹ Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye", *Adalet Dergisi*, c. 0, S.65 (2020), s. 14.

Bunların haricinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile menşei İsrail olan Delek ve Avner firmaları da bölgede yer almaktadır. Enerji şirketleriyle anlaşılan bölge ülkeleri böylelikle arkalarına küresel aktörleri alarak elini güçlendirmiş olmaktadır. Bölgeye Çin ve Rusya gibi güçler de ilgi göstermekte ve aynı zamanda AB, NATO gibi örgütlerde arabulucu rolü üstlenmeye çalışmaktadır.

Doğu Akdeniz krizinde esas olarak, sondaj çalışmaları ve Münhasır ekonomik bölge (MEB) ilanları, ülkeler arasında deniz yetki alanlarıyla ilgili anlaşmazlıklara neden olmaktadır.

Son yıllarda ise Türkiye'nin bölgede yürüttüğü faaliyetler denklemin değişmesine neden olmuştur. Anlaşmazlıklar, en uzun kıyı şeridinde sahip olan ve özellikle hidrokarbon kaynaklarında dışa bağımlı bir ülke olan Türkiye ile adalar üzerinden maksimalist hak iddialarında² bulunan Yunanistan arasında yoğunlaşmıştır. Tarihsel anlaşmazlıklar, adaların kıta sahanlığı sorunu ve Kıbrıs Adası'ndan devam eden uzlaşmazlık Doğu Akdeniz'de de sürmektedir. Kıbrıs özelinde Türkiye, KKTC'nin haklarını korumaya yönelik adımlar atarken, Yunanistan GKRY'nin tek taraflı hamlelerini desteklemektedir. Bölgede sınır ihlalleri ve deniz yetki alanlarına ilişkin tartışmalar her geçen gün artmaktadır. Mevcut ve olası enerjiyi kimin elinde tutacağıyla ilgili global güçlerinde katıldığı yoğun bir rekabet yaşanmaktadır.

2010 yılında başlayan Arap Baharı sonrası Suriye iç savaşı, Libya iç savaşı, İsrail-Filistin sorunu, Lübnan'daki karışıklıklar ayrıca Türkiye ve Yunanistan arasında geçmişten beri yaşanan, çözümsüz kalan Ege'de karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası, adaların silahsızlandırılması sorunları, Kıbrıs sorunu gibi birçok konunun merkezinde kalan bölge olarak Doğu Akdeniz'in güvenliği önemlidir. Çok aktörlü bir bölge haline gelen Doğu Akdeniz'de siyasi politikalar yürütülmekte, enerji egemenlik mücadelesi yaşanmakta ve güvenlik açısından önlemler alınmaktadır. Geçmişten beri askeri ve siyasi anlamda istikrarsız olan Doğu Akdeniz, enerji kaynaklarının keşfiyle güvenlik önlemlerinin arttırıldığı bir bölge haline gelmiştir. Soğuk Savaş yıllarından beri bölgede görev yapan Amerikan Altıncı filosu, Rusya Akdeniz görev gücü, Kıbrıs'taki İngiliz üsleri, Fransa'nın bölgedeki askeri varlığı, Rusya'nın Suriye iç savaşına katılmasıyla daha da fazla önem kazanan Tartus'taki deniz üssü,

² Yunanistan uluslararası hukuka aykırı olarak adalara da deniz yetki alanı istemektedir. Adalara deniz yetki alanı verilmesi, Türkiye'nin Antalya Körfezi'ne hapsedilmesi anlamına gelmektedir.

Hmeymim hava üssü, İncirlik'teki NATO üssü, bölgedeki ülkelerin askeri varlıkları, bölgedeki hareketliliği ve güvenlik tehditini açıkça göstermektedir.³

Bu güvenlik tehditi ve doğal kaynaklarla ilgili yaşanan deniz yetki alanları anlaşmazlıkları, Doğu Akdeniz sorununun aynı zamanda ulusal güvenlik sorununa dönüşmesine neden olmaktadır.⁴ Güvenlik sorunu sadece bölgedeki ülkelerin birbirlerine karşı aldığı önlemlerden ve tehdit unsurundan oluşmamakta aynı zamanda enerji güvenliği de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda enerji güvenliği kavramının 21.yüzyılla birlikte çok boyutlu bir içerik kazandığı görülmektedir.

1.1.1 Enerji Güvenliği ve Arz Güvenliği

Enerji güvenliği; “Kaynağının mevcudiyeti (Availability), ulaşılabilirliği (Accessibility), ekonomik olması (Affordability) ve sürdürülebilirliği (Acceptability) gibi dört önemli unsur içinde barındıran geniş kapsamlı bir kavramdır.”⁵ Uluslararası Enerji Ajansı, enerji güvenliğini “Enerji kaynaklarının uygun bir fiyata kesintisiz olarak kullanılabilirliği olarak tanımlamaktadır.”⁶ Churchill'in cümleleriyle ise “çeşitlilik, yalnızca çeşitlilik” anlamına gelmiştir. Enerji güvenliği kapsamında arz güvenliği açısından ülke ve kaynak çeşitlendirmesi, nakil hattı, LNG, enerji kaynaklarının depolanması, yenilenebilir enerji gibi unsurlar önemlidir. Bunların yanında iklim değişikliğine bağlı olarak enerjinin temiz olması da bir diğer faktördür. Enerji arz güvenliğinin riske girmemesi için bu unsurlardan en önemlisi ülke ve kaynak çeşitlendirmesidir. Devletler enerji tedarikinde birçok nedenden dolayı kesintiyle karşılaşabilirler, bu durumda alternatif ülke ve kaynaklara yönelebilmek devletlerin enerji profilini olumlu yönde etkileyecektir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde ülkeler enerji politikalarını geliştirme, kaynaklarını çeşitlendirme ve enerji güvenliğini sağlama arayışlarına girmişlerdir. Siyasi ve bölgesel istikrarsızlıklar enerji arz güvenliğinin tehlikeye girmesine neden olmaktadır. Özellikle Aralık 2005-Ocak 2006'da yaşanan Rusya-Ukrayna doğal gaz anlaşmazlığı ve 2022 Şubat'ta başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın küresel enerji sistemi üzerindeki uzun süreli etkilerinden biri de

³ A.Bahadır Kaynak, “Kaya Gazı Devriminin Gölgesinde Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri: İş Birliği İçin Fırsat mı, Çatışma için Gerekçe mi?” *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.0, S.14, (Haziran 2022), s. 82.

⁴ Emre Ozan, “Doğu Akdeniz’in Değişen Jeopolitiği ve Türk Dış Politikası”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, c.11, S.4, (2022), s. 2275.

⁵ Leman Erdal ve Etem Karakaya, “Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasî ve Coğrafi Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. XXXI, S.1, (2012), s.111.

⁶ UEA, <https://www.iea.org/about/energy-security> (13.09.2022).

enerji güvenliğini artırılması olmuştur. Ayrıca Rusya'ya bağımlılıklarını azaltmak isteyen AB ülkeleri açısından arz güvenliği sorunu, enerji kaynaklarına sahip olan Rusya için ise enerji talep güvenliği sorunu ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda fosil yakıtlar açısından dışa bağımlı olan Türkiye için hem enerji ithal ettiği ülkeleri çeşitlendirmek hem de alternatif kaynaklara yönelmek enerji arz riskini azaltacak faktörlerdendir. Karadeniz'de keşfedilen doğal gaz ve Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon keşif çalışmaları bu kapsamda önemlidir. Buradan hareketle öncelikle enerji kaynaklarını sonraki bölümde ise alternatif kaynak arayışında son yıllarda dikkat çeken bir bölge olarak Doğu Akdeniz'i incelemek faydalı olacaktır.

1.1.2 Yenilenebilir ve Yenilenemez Enerji Kaynakları

Yeryüzünde kullanılan enerji kaynakları sürdürülebilir (yenilenebilir) enerji kaynakları ve sürdürülemeyen (yenilenemez) enerji kaynakları olmak üzere iki ayrı kategoride değerlendirilmektedir. *Yenilenebilir enerji kaynakları:* Hidrokarbon kaynaklarının kullanımındaki artış, alternatif kaynaklara yönelmeyi zorunlu hale getirmekte ve sürdürülebilir enerjinin önemi gün geçtikçe artmaktadır.⁷ Bu bağlamda güneş, rüzgâr, jeotermal, hidrolik, dalga ve biyokütle sürdürülebilir (yenilenebilir) enerji kaynakları olarak sayılabilir.⁸ Yenilenebilir enerji kaynakları, hidrokarbon kaynaklara en büyük alternatif konumdadır. Bu nedenle Türkiye'de bu alana yatırım ve teşvik yapılmaktadır. “2053 Karbon Nötr Türkiye İçin Yenilenebilir Enerji” panelinde; Türkiye'nin enerji alanında merkez olabileceği, büyüyen ihracatıyla yatırımcılar için iyi bir seçenek olacağı ve Avrupa'nın kaynak bağımlılığı düşünülündüğünde iş birliği için potansiyel bir devlet olduğu vurgulanmıştır.⁹

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) Başkanı Mustafa Yılmaz, depolamalı rüzgâr ve güneş enerji santrali kurmak için yüksek talebin olduğunu belirtmiş, yerli ve yenilenebilir kaynaklarla enerji arzımızı arttırmanın önemini vurgulamıştır.¹⁰

⁷ Şule Tüysüz ve Abidin Öncel, “Türkiye’de Yeşil Ekonomi Açısından Sürdürülebilir Enerji Kaynaklarının SWOT Analizi”, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, c.7, S.19 (2022), s. 649.

⁸ Erdem Koç ve Kadir Kaya, “Enerji Kaynakları–Yenilenebilir Enerji Durumu”, *Mühendis ve Makine Dergisi*, c.56, S.668 (2015), s.37.

⁹ BP, https://www.bp.com/tr_tr/turkey/home/basin-merkezi/2053-karbon-notr-turkiye-icin-yenilenebilir-enerji.html (13.09.2022).

¹⁰ Dünyaenerji, <https://www.dunyaenerji.org.tr/epdk-baskani-yilmaz-yesil-enerji-icin-rekor-basvuru/> (13.09.2022).

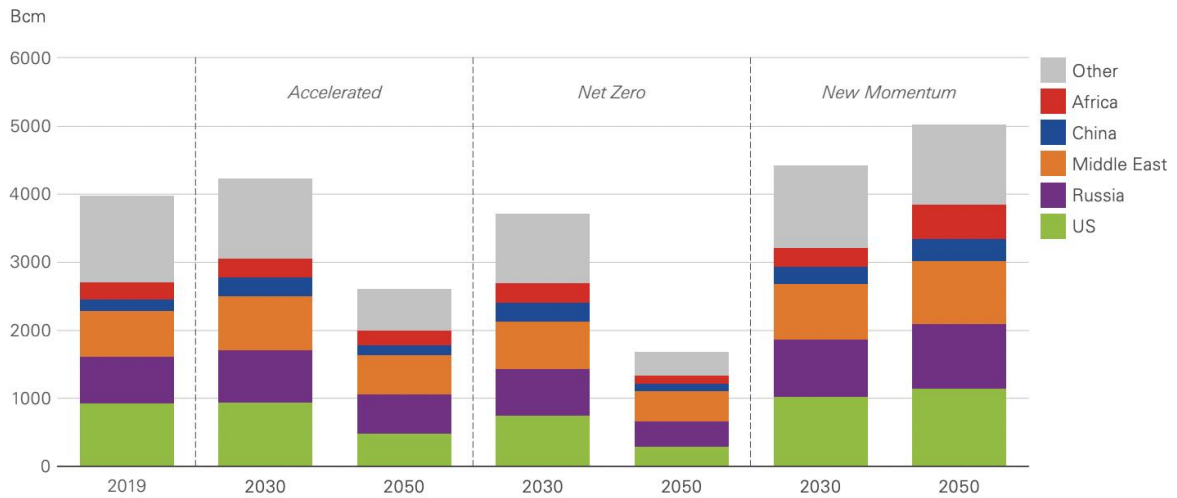
Bu bağlamda günümüzde ülkeler doğada tükenmeyecek kaynaklardan elde edilen enerji çeşitleriyle ilgili çalışma, yatırım ve teşviklere devam etmektedirler.¹¹ *Yenilenemez (Sürdürülemeyen)* enerji kaynakları; kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtlardan oluşmaktadır.

Ulaştırma sektörünün temel enerji kaynağı olan petrol, dünyada en fazla tüketilen kaynak olarak ön plana çıkmaktadır. Petrolün ardından kömür ve doğal gaz ise daha çok elektrik üretiminde kullanılmaktadır.¹²

Ülkeler her ne kadar yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili çalışmalarını hızlandırsalar da geçmişten günümüze hidrokarbon kaynaklarını önemini korumaktadır. Enerjiyi kontrol edebilen ülkeler her açıdan avantajlı konumdadır ve enerji kaynakları birçok bölgede çatışmalara, anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Bu kapsamda Doğu Akdeniz enerji sorununda aktörlerin bölgeye olan tutumunun daha iyi anlaşılabilmesi için enerji kaynakları bakımından zengin olan ülkelerin incelenmesi gerekmektedir.

1.1.3 Doğal Gaz Kaynakları Açısından Zengin Ülkeler

Dünyada; Rusya, İran, Katar, Türkmenistan ve ABD zengin doğal gaz rezervlerine sahiptir. *BP enerji görünümünde* “Doğal gaz üretiminin; Ortadoğu, Rusya ve ABD’nin hakimiyetinde olmaya devam ettiği” belirtilmiştir. (Şekil 1)

Şekil 1. Bölgelere Göre Doğal Gaz Üretimi¹³

¹¹ Nurgül Bekar, “Yenilenebilir Enerji Kaynakları Açısından Türkiye’nin Enerji Jeopolitiği”, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, c.3, S.1 (2020), s.39.

¹² TPAO, <https://www.tpa.gov.tr/file/2206/2021-petrol-ve-dogal-gaz-sektor-raporu-861629db02eb5624.pdf> (13.09.2022).

¹³ BP Energy Outlook 2022, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2022.pdf> (07.01.2022).

Tüketim

Üretim

	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
Africa	164	161	169	163	167	252	241	262	254	266
Asia Pacific	829	834	891	876	903	630	626	651	659	666
of which China	307	325	367	364	388	174	189	205	218	228
Central and South America	156	142	153	149	148	167	150	148	151	153
Eurasia	608	584	634	610	602	921	866	961	873	825
of which Russia	482	460	501	475	467	738	692	762	672	620
Europe	590	576	609	522	505	249	230	222	229	226
Middle East	543	547	562	575	598	668	669	693	712	734
North America	1 104	1 079	1 091	1 147	1 117	1 174	1 154	1 189	1 240	1 258
of which United States	886	868	874	921	890	968	954	984	1021	1041
World	3 993	3 924	4 109	4 042	4 041	4 061	3 936	4 125	4 119	4 128

Tablo 1. Bölgelere ve Kilit Ülkelere Göre Dünya Doğal Gaz Tüketimi ve Üretimi (bcm)¹⁴

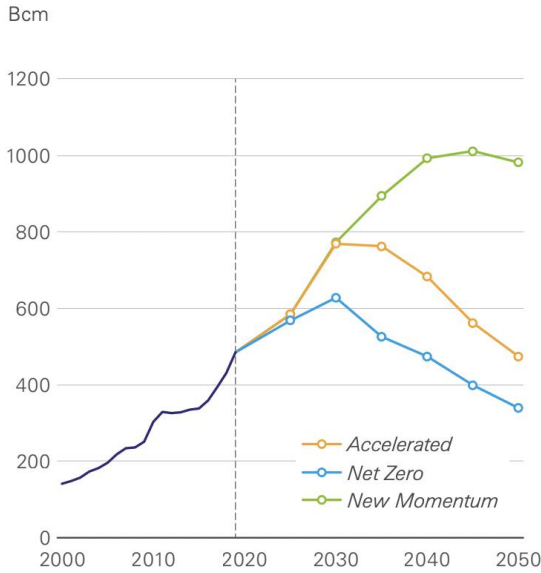
	2050'deki Miktar				2019-2050 Değişim			2050 Yılında Birincil Enerjinin Payı		
	2019	Acc	Net Zero	NM	Acc	Net Zero	NM	Acc	Net Zero	NM
Primary energy by fuel										
Total	627	666	630	733	0.2%	0.0%	0.5%	100%	100%	100%
Oil	193	78	39	140	-2.9%	-5.0%	-1.0%	12%	6%	19%
Natural gas	140	87	60	166	-1.5%	-2.7%	0.5%	13%	9%	23%
Coal	158	23	17	96	-6.0%	-7.0%	-1.6%	4%	3%	13%
Nuclear	25	40	47	28	1.5%	2.1%	0.4%	6%	7%	4%
Hydro	38	61	65	48	1.6%	1.8%	0.8%	9%	10%	7%
Renewables (incl. bioenergy)	74	377	403	256	5.4%	5.6%	4.1%	57%	64%	35%
Native units										
Oil (Mb/d)	98	42	21	73						
Natural gas (Bcm)	3900	2422	1658	4616						
Primary energy by region										
Developed	234	171	162	199	-1.0%	-1.2%	-0.5%	26%	26%	27%
US	97	76	74	89	-0.8%	-0.9%	-0.3%	11%	12%	12%
EU	65	45	42	51	-1.2%	-1.4%	-0.8%	7%	7%	7%
Emerging	393	495	468	534	0.8%	0.6%	1.0%	74%	74%	73%
China	147	149	138	160	0.0%	-0.2%	0.3%	22%	22%	22%
India	42	88	88	94	2.5%	2.4%	2.6%	13%	14%	13%
Middle East	37	47	45	48	0.7%	0.6%	0.8%	7%	7%	7%
Russia	30	30	26	32	-0.1%	-0.4%	0.1%	4%	4%	4%
Brazil	16	17	15	18	0.2%	-0.1%	0.5%	2%	2%	3%

Tablo 2. BP Energy Outlook 2023¹⁵

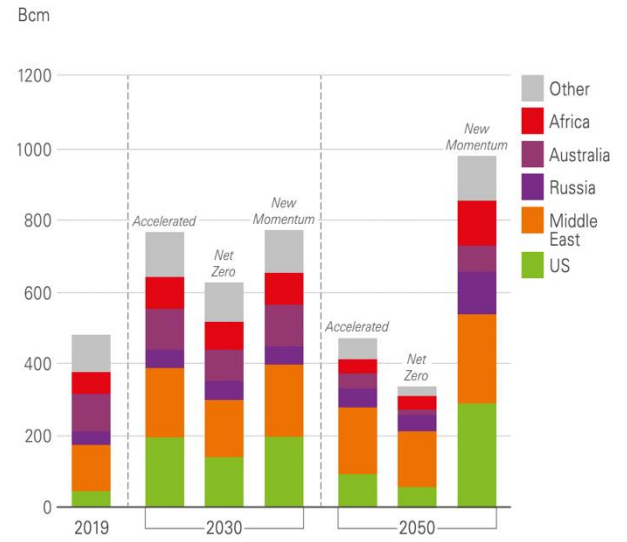
¹⁴ Gas Market Report, Q1-2023, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/c6ca64dc-240d-4a7c-b327-e1799201b98f/GasMarketReportQ12023.pdf> (10.07.2023).

¹⁵ BP Energy Outlook 2023, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2023.pdf> (10.07.2023).

Küresel doğal gaz ticaretinde LNG öne çıkmaktadır. Doğal gazın atmosfer basıncında -162°C'a kadar soğutularak sıvı faza geçmiş haline, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) denir. Doğal gaz, sıvılaştırmayla 600 kat küçülür böylece taşıma ve depolama işlemleri daha kolay, güvenli hale gelir.¹⁶ LNG ticaretinin 2025 yılında, 2019 yılına kıyasla yaklaşık %21 artışla 585 milyar m³'e ulaşması beklenmektedir.¹⁷ Bununla birlikte LNG ticaretinin yakın dönemde güçlü bir şekilde artacağı ancak 2030 sonrası daha belirsiz olabileceği de belirtilmiştir. (Şekil 2) Ayrıca günümüzde LNG ihracatına ABD ve Orta Doğu hakimdir. Bu bilgilere bağlı olarak; küresel doğal gaz talep ve ticareti artmakta, LNG'nin önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Şekil 2. LNG ticareti¹⁸

Şekil 3. Bölgelere göre LNG ihracatı¹⁹

Bu çerçevede enerji kaynakları açısından zengin olan ülkelerden Rusya, yüksek düzeyde enerji tüketen Avrupa ülkelerine doğal gaz sağlamaktadır. 2022 Şubat ayında başlayan Rusya-

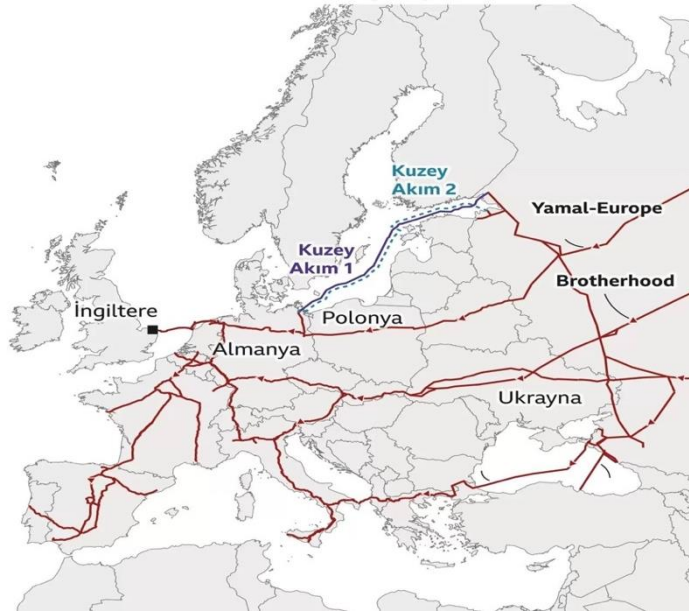
¹⁶ Shell, <https://www.shell.com.tr/kurumsal-musteriler/shell-lng/liquefied-natural-gas-lng.html> , (14.09.2022)

¹⁷ Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, <https://www.tpao.gov.tr/file/2208/2021-sektor-raporu-95662fe47ebd9c5f.pdf> (13.09.2022).

¹⁸ BP Energy Outlook 2023, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2023.pdf> (10.07.2023).

¹⁹ BP Energy Outlook 2023, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2023.pdf> (10.07.2023).

Ukrayna savaşıyla birlikte halihazırda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak isteyen AB ülkeleri bu süreci hızlandırmak istemektedirler. Ayrıca Rusya-Ukrayna Savaşı'nın enerji piyasaları üzerinde olumsuz etkileri de olmuştur. Rusya'nın, Ukrayna'nın enerji altyapısını hedef alan girişimleri ve yaşanan kesintiler ayrıca AB ülkelerine karşı uyguladığı tehdit politikası bu etkilerden bazılarıdır. Savaşla birlikte enerji bağlamında güvenlik, ekonomiklik ve sürdürülebilirlik olarak üç unsurun önemi artmıştır.

Şekil 4. Avrupa'daki En Önemli Doğal Gaz Boru Hatları²⁰

Doğu Akdeniz'deki doğal gaz kaynakları ve potansiyel kaynaklar, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak isteyen AB ülkeleri için önemlidir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemini ve bölgedeki kanıtlanmış rezerv miktarlarını incelemek faydalı olacaktır.

²⁰Cumhuriyet, <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/rusya-gazi-keserse-avrupanin-enerji-alternatifleri-neler-1911919> (01.05.2023).

1.2 DOĞU AKDENİZ BÖLGESİ VE BAZI KAVRAMLAR

1.2.1 Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi

Doğu Akdeniz, konumuyla Dünya'nın doğusu ile batısını birbirine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunmakta olup Türkiye ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı ile de Arap Yarımadası'na ve Basra Körfezi'ne ulaşmaktadır.²¹

Geçmişten günümüze jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik olarak merkez olan Doğu Akdeniz'in önemi enerji keşifleriyle daha da artmıştır.²² Aynı zamanda pek çok tarihçi tarafından ticari verimliliğinden dolayı "Bereketli Hilal" bölgesi olarak adlandırılmıştır. Ayrıca Ortadoğu ülkelerini kontrolünde bulunduran sabit uçak gemisi²³ gibi görülen Kıbrıs adasının varlığı birçok ülkenin bölgede hakimiyet kurmak istemesine ve anlaşmazlıklara neden olmuştur. Doğu Akdeniz'deki bu özel konumundan dolayı Kıbrıs, geçmişten beri Akdeniz ticaretini elinde bulundurmak isteyen medeniyetlerin ve devletlerin dikkatini çekmiştir.

Şekil 5. Doğu Akdeniz Bölgesi²⁴

2000'li yıllardan itibaren keşfedilen hidrokarbon rezervleri ve son yıllarda özellikle Kıbrıs adası civarındaki petrol ve doğal gaz arama çalışmaları bölgenin önemini arttırmıştır. "Doğu Akdeniz dünyadaki toplam doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %4,5'ine sahiptir.

²¹ Cihat Yayıcı, "Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", *Bilge Strateji*, c.4, S.6 (2012), s. 4.

²² Hüseyin Tamer Hava, "Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Rezervlerinin Ekonomik ve Güvenlik Boyutuyla Türkiye Açısından Değerlendirmesi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, c.16, S.35 (2020), s.677.

²³ Cnntürk, <https://www.cnnturk.com/turkiye/tumamiral-yaycidan-yeni-kitap-kibris-ortadogunun-sabit-ucak-gemisidir> (15.09.2022).

²⁴ Google Haritalar, https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1NhJGvMioFat_u_-Fv7P-x_vBXmM&hl=en_US&ll=36.35763712386672%2C29.522604201121332&z=6 (15.09.2022).

Bugüne kadar yapılan sismik arama ve sondaj faaliyetleri bu rezervlerin önemli kısmının Kıbrıs, Mısır ve İsrail kıyılarının kesiştiği bölgedeki Tamar ve Leviathan sahalarından Mısır kıyılarındaki Batı Nil Deltası sahasına uzandığını göstermektedir”²⁵

ABD Jeolojik Araştırma Merkezi’nin (2010 yılında yayınladığı),raporunda Levant havzasında(Filistin, İsrail, Lübnan, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ’ni ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ni kapsayan) yaklaşık olarak çıkarılabilir 1.7 milyar varil petrol rezervi ve yaklaşık 3.45 trilyon metreküp doğalgaz rezervi; Nil Havzası’nda 1.8 milyar varil çıkarılabilir petrol rezervi, 6 milyar varil sıvılaştırılabilir doğalgaz olmak üzere toplamda çıkarılabilir 6.3 trilyon metreküp doğalgaz rezervinin olduğuna yer verilmiştir.²⁶ “2010 yılı tüketim miktarları dikkate alındığında, Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon rezervinin, Türkiye’nin yaklaşık 572 yıllık, Avrupa’nın ise 30 yıllık doğal gaz ihtiyacını karşılayabilecek seviyede olduğu anlaşılmaktadır.”²⁷

Ülke Adı	Keşif Sahası	Keşif Tarihi	Konum	Enerji Şirketi	Tahmini Başlangıç Tarihi	Tahmini Miktar (bcf)
Cyprus	Aphrodite	2011	Block 12, offshore deepwater	Noble Energy	2029	202
	Calypso	2018	Block 6, offshore deepwater	Eni	2036	276
	Glaucus	2019	Offshore deepwater, Block 10	ExxonMobil	2038	276
Egypt	Cronos	2022	Block 6, offshore deepwater	Eni	Unknown	Unknown
	Zohr	2015	Offshore, Nile Delta basin	Eni	2017	1144
	Baltim Southwest	2016	Offshore shallow water, Baltim Block, Nile Delta Basin	Eni, Egyptian General Petroleum Corporation	2019	0.16
	Raven	2004	Offshore deepwater, North Alexandria Block	BP	2021	0.23
	Bashrush	2020	Offshore, shallow water	Eni	2025	0.05

²⁵ Kolektif, “Doğu Akdeniz ve Türkiye’nin Hakları”, Seta Yayınları, S.1, s.17

²⁶ Recep Yorulmaz, “Sıcak Gündem: Doğu Akdeniz”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, c.10, S.88 (2019), s. 81.

²⁷ Yayıncı, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu...”, s. 11.

	Leviathan	Phase 1A, 1B, 2: 2010	Offshore deepwater, Blocks I/14 and I/15	Chevron	Phase 1A: 2020, Phase 1B: 2026, Phase 2: 2030	779
	Tamar	Phase 1 and 2: 2009, Tamar SW: 2013	Offshore deepwater, Block I/12	Chevron	Phase 1: 2013, Tamar SW: 2019, Phase 2: 2027	585
Israel	Karish	2013	Offshore deepwater, Block Alon C	Energean	2022	0.22
	Karish North	2019	Offshore deepwater, Block I/17	Energean	2023	104
	Athena	2022	Offshore deepwater, Block 12	Energean	2027	0.05
	Tanin	2012	Offshore deepwater, Block Alon A	Energean	2028	0.11

Tablo 3. Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Doğalgaz Rezervleri²⁸

Bölgedeki enerjinin mevcudiyetiyle birlikte enerji çatısı altındaki arz ve talep güvenliği, kaynakları çeşitlendirme, rekabet koşulları da önem kazanmıştır. Bölgede, GKRY’nin adanın tek hâkimi gibi davranarak KKTC’nin haklarını ve egemenliğini yok sayması, Türkiye ile GKRY’ni ve GKRY ile iş birliğine girişen ülkeleri karşı karşıya getirmiştir. Ayrıca İsrail, Mısır, Lübnan, Libya Suriye, Yunanistan’ın politikaları ve küresel oyuncuların da stratejileri Doğu Akdeniz sularının gün geçtikçe daha da ısınmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede anlaşmazlıkların daha iyi anlaşılması için kıta sahanlığı ve MEB kavramlarını incelemek gerekmektedir.

1.2.2 Bazı Kavramlar: Kıta Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge

Enerji keşifleri ülkelerin ekonomik olarak ellerini güçlendirmekte ve beraberinde siyasi bir güç getirerek o ülkeyi bölgede söz sahibi yapmaktadır. Bu çerçevede enerji keşifleriyle ilgili, bir ülke kendi deniz alanında Münhasır Ekonomik bölge (MEB) ilan ederek arama yapabilmekte ve ekonomik kazanç sağlayabilmektedir.

Kıta sahanlığı BMDHS’nin 76.maddesinde belirtilmiş olup, “ilan edilmeksizin bir kıyı devletinin kullanımındadır. Denize kıyısı olan devletler sonradan bir kazanıma veya ilan etmeye gerek duymaksızın doğal bir biçimde kıta sahanlığına sahiptir.

²⁸ EIA,

https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/pdf/eastern-mediterranean.pdf (21.05.2023).

*Devletlerin doğal kıta sahanlığı hakkı Uluslararası Adalet Divanı 1969 kararı ile ‘ab initio’ (başlangıçtan beri) ve ‘ipso facto’ (kendiliğinden olduğu) olarak teyit edilmiştir”.*²⁹ Kıta sahanlığı ülkeler için doğal bir hak iken MEB’in ilan edilerek BM’ye bildirilmesi gerekmektedir. *“Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. Maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.”*³⁰

MEB kavramı ise; BMDHS’de 55’ten 60’a kadar olan maddelerle açıklanmıştır. MEB, BMDHS’de; karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacak³¹ olup deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik haklar sağlamaktadır.³² BMDHS 59.madde de “İşbu sözleşmenin münhasır ekonomik bölge içerisinde ne sahildar devlete ve ne de diğer devletlere haklar ve yetki tanımadığı ve sahildar devletin menfaatleri ile diğer devlet veya devletlerin menfaatleri arasında uyuşmazlık çıkan durumlarda bu uyuşmazlık, hakkaniyete dayanarak ve diğer bütün ilgili şartlar ışığında söz konusu menfaatlerin taraflar için ve uluslararası toplumun bütünü için olan önemi göz önünde bulundurularak çözümlenmelidir” şeklinde ve “Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.”³³ belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere BMDHS ‘nde açık bir şekilde belirtilen “hakkaniyet” ve “uluslararası hukuka uygunluk” şartları önemlidir ve Doğu Akdeniz krizi özelinde, ülkelerin uygulamaları bu kavramlar temelinde sorgulanmalıdır.

²⁹ UAD, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf> (05.10.2022).

³⁰ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 10 Aralık 1982, Madde 83(1).

³¹ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 10 Aralık 1982, Madde 57, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish> (05.10.2022).

³² BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 56 (1).

³³ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Madde 74.

BÖLÜM 2

TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DE GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ

Bu bölümde Türkiye’nin güçlü ve zayıf yönleri Doğu Akdeniz enerji anlaşmazlığı çerçevesinde ele alınacaktır. Güçlü yönler olarak; Türkiye’nin bölgede ticaret merkezi olma potansiyeli araştırılacak, Doğu Akdeniz bağlamında TPAO’nun çalışmaları ve Mavi Vatan Doktrinine değinilecek, Zayıf yönler olarak; Türkiye’nin enerji konusunda dışa bağımlılığı ve Türkiye’yi yalnızlaştırma çabaları ele alınacaktır.

2.1 GÜÇLÜ YÖNLER

2.1.1 Enerji Ticaret Merkezi Olarak Türkiye

Türkiye’nin Avrupa ve Asya kıtasının Balkanlar ile Kafkasya’nın tam ortasında yer alması, önemli enerji kaynaklarını barındıran ülkeler ile bu kaynakları tüketen ülkeler arasında bulunması, tarihsel olarak farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış topraklar üzerinde yer alması, üç tarafının Akdeniz, Karadeniz, Ege gibi denizlerle çevrili olması, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahip olması, stratejik ve jeopolitik yönden enerji ticaretinde merkez ülke olabilecek potansiyelini ortaya koymaktadır.³⁴

Türkiye üzerinden birçok doğal gaz hattı geçmektedir. (şekil 6’de belirtildiği üzere), hâlen gaz akışı devam eden doğal gaz boru hatları Rusya-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı (Batı Hattı), Mavi Akım Doğal Gaz Boru Hattı, Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı (Doğu Hattı), Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE), Türkiye Yunanistan Doğal Gaz Enterkonneksiyonu (YTE), TANAP ve TürkAkım’dır.³⁵

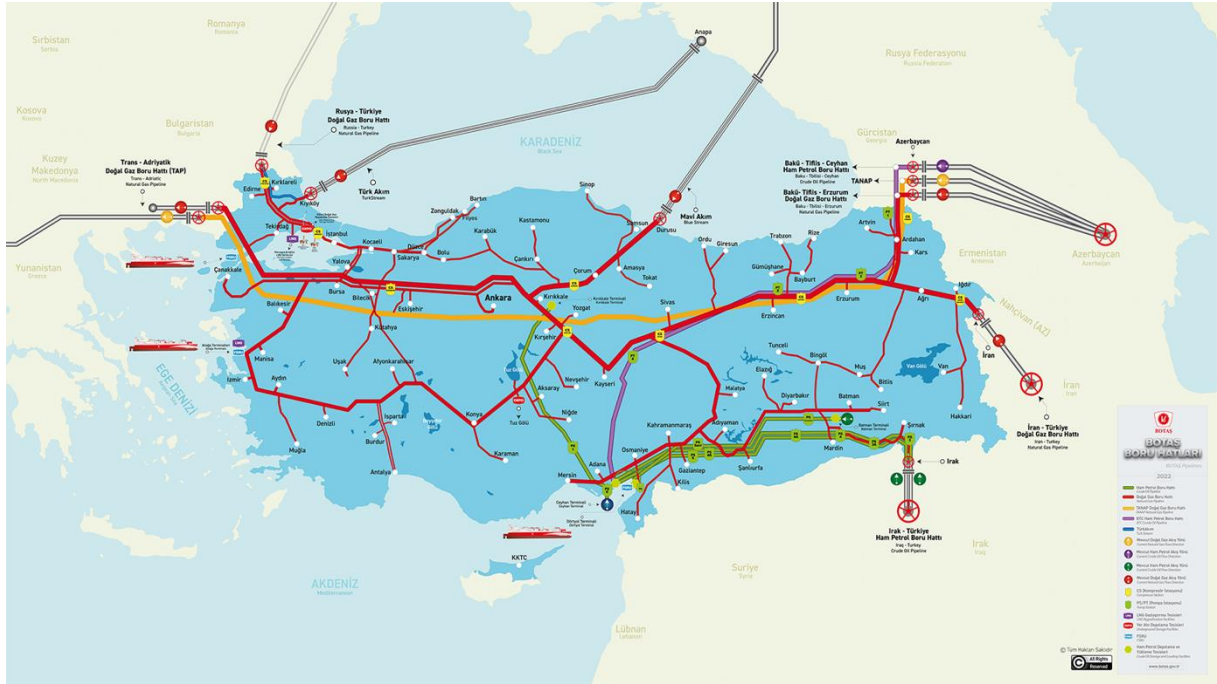
Özellikle Rusya gazını Avrupa’ya taşıyan TürkAkım ve Azerbaycan gazını Türkiye üzerinden Avrupa’ya taşıyan TANAP, Türkiye’nin transit konumunun merkez ülke’ye (energy hub) dönüşmesinde etkili olacaktır.³⁶

³⁴ Enerji Danışmanı Dr.Cyril Widdershoven’ın Türkiye’nin jeopolitik konumuyla ilgili değerlendirmelerinden derlenmiştir.

³⁵ Yalçın Sarıkaya ve Mustafa Kemal Öztöpal “Türkiye’nin Enerji Öbeği Olma Stratejisinin Doğal Gaz Sektörü Bakımından Değerlendirilmesi”, *Karadeniz Araştırmaları*, c.19, S76, (2022) , s.1029.

³⁶ Doğanay Yılmaz, “Türkiye’nin Enerji Politikası ve Altyapısı Bağlamında Enerji Hub Potansiyeli”, *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, c.1, S.1 (2021), s.42.

Cyril Widdershoven (enerji risk danışmanlık firması VEROCY kurucusu, kıdemli jeopolitik ve ülke riski danışmanı); “Türkiye’nin, artan jeopolitik önemiyle daima enerji rotasının merkezinde (coğrafi bir enerji hub) bulunacağını ifade etmiştir.”³⁷

Şekil 6. Doğal Gaz ve Petrol Boru Hatları Haritası³⁸

Ayrıca Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca oluşturulan 2019-2023 Stratejik Planda; enerji alanındaki hedefler, Türkiye'nin enerji ticaret merkezi haline getirilmesi ve ülkeler ile iş birliğinin, fırsatların geliştirilmesi çalışmalarının devamı şeklindedir.³⁹ Doğu Akdeniz bağlamında bölgedeki kaynakların en kısa, en ucuz ve en hızlı seçenek olan Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarılmasını sağlayacak rota, Türkiye'nin merkez ülke potansiyeline katkı sağlayacak ve sadece Türkiye açısından değil, tüm taraflar açısından karşılıklı fayda oluşturup bölgesel istikrar sağlanmış olacaktır.⁴⁰

³⁷ Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/vitrin/turkiye-20-yil-sonra-da-cografik-bir-enerji-hubi-olur-6691886> (08.11.2022)

³⁸ BOTAŞ, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/dogal-gaz-ve-petrol-boru-hatlari-haritasi/168#gallery> (09.11.2022).

³⁹ ETKB, https://sp.enerji.gov.tr/bir_bakista.html (09.11.2022).

⁴⁰ K.Semih Kalyoncuoğlu ve Seniye Kalyoncuoğlu “Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler: Türkiye-Mısır İlişkileri”, *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, c.2, S.1 (2022), s.25.

Şekil 7. TANAP Haritası⁴¹

Bu çerçevede Türkiye'nin merkez (energy hub) olma stratejisi Doğu Akdeniz bağlamında değerlendirildiğinde;

- 1- Jeopolitik olarak enerji arz-talep noktasında bulunması
- 2- TürkAkım ve TANAP projelerinin varlığı
- 3- 2019'dan itibaren Karadeniz'de devam eden sondaj çalışmaları ve 2020'den günümüze doğal gaz keşiflerinin önemi
- 4- Doğu Akdeniz'de hızlanan hidrokarbon keşifleri ve Avrupa'nın artan enerji ihtiyacı
- 5- Rusya-Ukrayna savaşıyla değişen dengeler, enerji kriziyle birlikte AB ülkelerinin alternatif arayışları ve buna bağlı olarak Trans-Hazar Doğalgaz Boru Hattı(Türkmenistan'dan doğal gazın Avrupa pazarlarına ulaştırılması) projesinin gündeme gelmesi
- 6- Rusya'ya olan bağımlılığa alternatif başka bir çözüm olarak ilk defa 20 yıl önce öne sürülen, İsrail ile Türkiye arasındaki doğal gaz boru hattı projesi⁴² nin tekrar gündeme gelmesi ("İsrail'in büyük doğal gaz sahalarından Leviathan'da üretilen gazın denizin altından geçecek bir boru hattından Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'nın güneybatısına taşınması")⁴³ konuları öne çıkmaktadır.

⁴¹ TANAP, <https://www.tanap.com/> (09.11.2022).

⁴² Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/03/29/israil-ile-turkiye-aras-ndaki-dogal-gaz-boru-hatt-projesi-rus-gaz-na-kars-avrupa-icin-cozu> (01.05.2023).

⁴³ Star, <https://www.star.com.tr/ekonomi/dogal-gazda-kritik-rota-turkiyeden-avrupaya-uzanacak-haber-1701259/> (01.05.2023).

Bu maddelerden hareketle; Türkiye uzun yıllardır her ne kadar enerji geçiş ve aktarım güzergahı olarak nitelendirilsede jeopolitik konumunun getirdiği avantajlarla, Mavi Vatan kapsamındaki faaliyetleriyle, Doğu Akdeniz’de hidrokarbon keşif ve çalışmalarıyla, haklarını koruma konusundaki kararlılığını sürdürdüğu takdirde enerji ticaret merkezi olma hedefine yakın gelecekte ulaşabilecektir.

2.1.2 Doğu Akdeniz Bağlamında TPAO’nun çalışmaları ve Mavi Vatan Doktrini

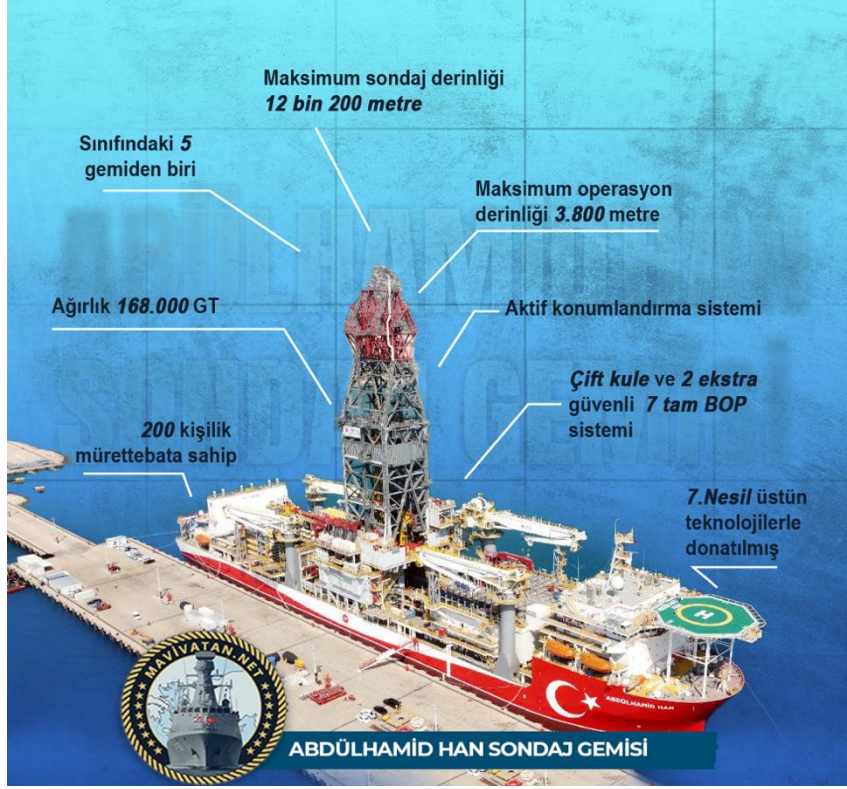
Geçmişten beri deniz gücünü elinde tutabilen devletler güçlenmekte ve hem bölgesel hem de küresel olarak etkin olmaktadır. Deniz gücü üzerinde etkili olan birçok faktör vardır. Askeri ve ticari olarak deniz gücü üzerinde etkili olan bu faktörlere bakıldığında; coğrafi konum, denizcilik politikası, sahip olunan boğazlar, teknoloji, donanma alt yapısının milli teknolojiyle oluşturulması, donanmanın büyüklüğü, harekât ve tatbikatlar, stratejik askeri üsler, deniz ticareti, enerji kaynaklarının keşfi ve çıkarımı, gemi inşa endüstrisi, liman nitelikleri ve sayısı, sürdürülebilir deniz ekonomisi olduğu belirlenmiştir.”⁴⁴

Bu faktörler temelinde, Doğu Akdeniz’de birçok aktör deniz gücünü geliştirerek bölgede hakimiyet kurmakta ve maksimum kazancı sağlama yönünde adımlar atmaktadır. Bölgede çeşitli şirketler aracılığıyla doğal gaz arama çalışmaları yapmaktadırlar. Türkiye de bölgede kendi araştırma ve sondaj faaliyetlerini yürütmektedir. Bu sondaj çalışmalarını TPAO aracılığıyla sağlamaktadır. Türkiye’nin sondaj filosuna bakıldığında; sondaj faaliyetleri altı gemi tarafından yürütölmekte olup; bu gemilere çalışmalarında yardımcı olan daha küçük gemiler de bulunmaktadır. Bu gemiler; *Barbaros Hayreddin Paşa Sismik Araştırma Gemisi*, *Oruç Reis Araştırma Gemisi*, *Fatih Sondaj Gemisi*, *Yavuz Sondaj Gemisi*, *Kanuni Sondaj Gemisi*, *Abdülhamid Han Sondaj* Gemisidir. Türk Sondaj Filosunun ilk gemisi Barbaros 2013, Oruç Reis 2017 ‘de faaliyetlerine başlamıştır.

Fatih Sondaj Gemisi, Türkiye’nin ilk sondaj gemisidir ve çalışmalardan olumlu sonuç veren ilk gemidir. 2017 yılında sondaj filosuna katılmıştır. İlk sondajını 2018 de Alanya-1 kuyusunda Doğu Akdeniz ‘de gerçekleştirmiştir. Fatih, Sakarya Gaz Sahası’nda yer alan Tuna-1 kuyusundaki sondaj çalışması sonucu 405 milyar metreküplük rezerv keşfetmiştir.⁴⁵

⁴⁴ Eda Tutak ve Gökhan Koçer, “21. Yüzyıl Deniz Gücünün Askeri ve Ticari Perspektiften Analizi İçin Yeni Bir Yaklaşım Önerisi: Türkiye Örneği”, *Akdeniz İİBF Dergisi*, c23, S1(2023), s.5.

⁴⁵ Mavi Vatan, <https://mavivatan.net/turkiyenin-sondaj-filosu/> (08.11.2022).

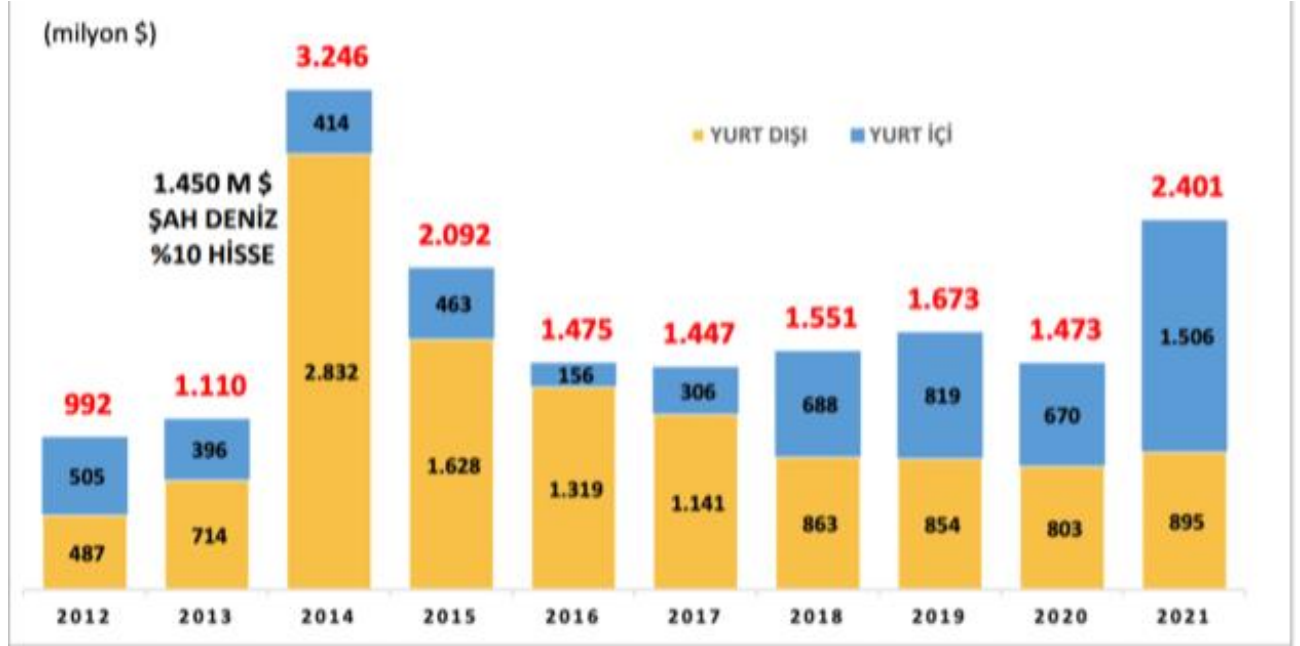
Şekil 8. Abdülhamid Han Sondaj Gemisi⁴⁶

Milli Enerji politikası kapsamında Türkiye'nin ikinci sondaj gemisi Yavuz olmuştur. Yavuz sondaj gemisi 2018 yılında, üçüncü sondaj gemisi olan Kanuni gemisi 2020 yılında filoya katılmıştır. Abdülhamid Han sondaj gemisi ise 2022 yılında göreve başlamış olup, dünyada yedinci nesil teknolojiye sahip beş sondaj gemisinden biri olduğu belirtilmiştir.⁴⁷ Ayrıca Abdülhamid Han sondaj gemisinin Türkiye'nin enerji alanındaki yeni vizyonunun sembolü olduğu vurgulanmıştır. Sondaj gemileriyle yapılan çalışmalar sonucunda, 2020 yılında Tuna-1 kuyusunda(320 milyar metreküp-revize 405 milyar metreküp), 2021 yılında Amasra-1 kuyusunda(135 milyar metreküp) 2022 yılının sonunda ise Çaycuma-1 sondajında (58 milyar metreküp), gaz bulunmuş ve ilave sondajlarla Karadeniz'deki gaz rezervi 710 milyar metreküpe ulaşmıştır.

⁴⁶ BBC, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl57xxzj7yzo> (08.11.2022).

⁴⁷ BBC, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl57xxzj7yzo> (08.11.2022).

Türkiye'nin enerji kaynaklarındaki dışa bağımlılık oranı düşünüldüğünde (%74) bu keşifler hem enerjide merkez olma hedefine yaklaşması açısından hem de bölgedeki güç dengeleri açısından önemlidir.⁴⁸ Doğu Akdeniz'e bakıldığında; 2022 yılının sonlarında Abdülhamid Han, ilk olarak Yörükler-1 kuyusunda başladığı çalışmalarına, Taşucu-1 kuyusuna geçerek devam etmiştir. Karadeniz'de keşfedilen kaynaklarla paralel olarak düşünüldüğünde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de de kaynak keşfedebilecek altyapı ve teknolojiye sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 9. 2012-2021 TPAO Yatırımları

Bu bağlamda, deniz gücü üzerinde etkili olan faktörler açısından Türkiye, coğrafi konum olarak stratejik bir bölgede yer almakta, denizcilik politikaları açısından altı gemiyle faaliyetlerini sürdürmekte, sahip olduğu boğazlar yoluyla dünya ticaretindeki önemini korumakta, teknolojik altyapısıyla sondaj çalışmalarına devam etmekte, bölgede harekât ve tatbikatlar aracılığıyla askeri olarak tedbirler almaktadır. Ayrıca yurt içi faaliyetlerin yanında yurt dışında da petrol ve doğal gaz alanındaki çalışmalar devam etmektedir. (Şekil 9)⁴⁹ Bu kapsamda Türkiye'nin enerji alanındaki yatırımlarını, sondaj çalışmalarını ve özellikle Doğu Akdeniz'deki haklarını koruma konusundaki kararlılığını sürdürmesi açısından Mavi Vatan Doktrini önemlidir.

⁴⁸ MFA, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa (08.11.2022).

⁴⁹ TPAO, <https://www.tpao.gov.tr/file/2208/2021-sektor-raporu-95662fe47ebd9c5f.pdf> (08.11.2022).

Mavi Vatan Doktrini⁵⁰; Türkiye'nin denizlerdeki çıkarlarını koruyan doktrindir, denizler üzerindeki hak ve egemenliğini kapsayan alanların bütünü olması yönüyle önemlidir. Bu çerçevede Türkiye , üç denizde toplam 462 bin kilometrekare alanda yetki sahibidir. Doktrin, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanı ve MEB ile ilgili haklarını ortaya koymaktadır, ülkenin üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen deniz yetki alanlarındaki hakları ve yükümlülüklerini düzenleyen bir kanunu yoktur. Sadece 1982 tarihli Karasuları kanunu bulunmaktadır. Bölgede gambot diplomasisi⁵¹ altında yürütülen askeri faaliyetler; Akdeniz Kalkanı Harekâtı (2006'dan beri), Deniz Kurdu Tatbikatları (2007'den beri), Mavi Vatan Tatbikatı (2019) bu bağlamda önemlidir. Bu tatbikatlar hem Türkiye'nin deniz gücünü hem de bölgedeki haklarını ve egemenliğini göstermesi açısından önemlidir.

Şekil 10. Mavi Vatan Haritası⁵²

⁵⁰ Doktrinin mimarları Cem Gürdeniz ve Cihat Yaycı'dır. Daha fazla bilgi için bakınız: Cihat Yaycı "MAVİ VATAN "Bir Harita ve Bir Doktrin Kitabı" Türkiye'nin Denizlerdeki Misak-ı Milli'si", <https://www.turkishnews.com/tr/content/wp-content/uploads/2022/05/mavi-vatan.pdf> (08.11.2022).

⁵¹ Gambot Diplomasisi; İngiliz diplomat James Cable tarafından "Gunboat Diplomacy: Political Applications of Limited Naval Force" isimli kitapta uluslararası anlaşmazlık olması halinde savaş olması yerine deniz gücünün, bölgesel ya da yetkisel alanda diğer devleti uyarmak adına kullanılması şeklinde tanımlanmıştır.

⁵² Mavi Vatan Haritası, <https://mavivatan.net/mavi-vatan-kavrami-ve-onemi/> (08.11.2022).

Ayrıca son yıllarda Türkiye, insansız sualtı araçları(İSA), ve insansız deniz araçları(İDA) ile ilgili çalışmalar da yapmaktadır. 2021 yılında, Türkiye'nin ilk silahlı insansız deniz aracı olan ulaq⁵³, 2022 yılında Sürü İDA projesi ve bu bağlamda geliştirilen; görev sırasında merkez iletişim kopsa bile kendisine verilen görevi tamamlamak için otonom sürüş ve yapay zekâ teknolojilerine sahip olan MİR IDA'nın ihracat ihtimali de yüksek görülmektedir.⁵⁴ Mavi Vatan'ın korunması ve savunulması kapsamında bu gibi teknolojik gelişmeler son derece önemlidir. Bu gelişmelerin yanında Mavi Vatan kapsamında Libya ile yapılan Kasım 2019'da Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası, son yıllardaki Mısır-Türkiye yakınlaşması ve İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un ziyareti, Türkiye'yi çevrelemeye ve yalnızlaştırmaya çalışan ülkelere cevap niteliğinde olup bölgedeki dengelerin değişmesini sağlamıştır.

2.2 ZAYIF YÖNLER

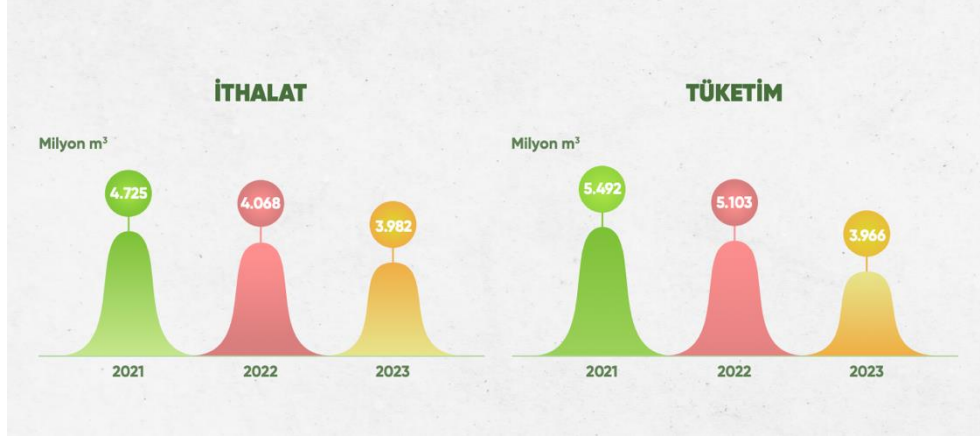
2.2.1 Türkiye'nin Enerji Konusunda Dışa Bağımlılığı

Türkiye, enerji arzının büyük bir bölümünü hidrokarbon kaynaklarından karşılayan bir ülkedir. 2022 yılında günlük 101 bin ton / 744 bin varil ham petrol ve 151 milyon sm³ (yıllık 55,1 milyar sm³) doğal gaz tüketen ülkenin, ham petrol tüketiminin %93'ü, doğal gaz tüketiminin ise %99,3'ü ithalatla karşılanmaktadır.⁵⁵ 2023 yılı mayıs ayı sonu itibarıyla Türkiye'nin kurulu gücünün kaynaklara göre dağılımı; %30,2'si hidrolik enerji, %24,2'ü doğal gaz, %20,8'i kömür, %11'i rüzgâr, %9,6'i güneş, %1,6'sı jeotermal ve %2,5'i ise diğer kaynaklar şeklindedir.

⁵³ DEFENCETURK, <https://www.defenceturk.net/turkiyenin-ilk-silahlı-insansız-deniz-araci-ulaq-mavi-vatan-ile-bulustu> (10.04.2023).

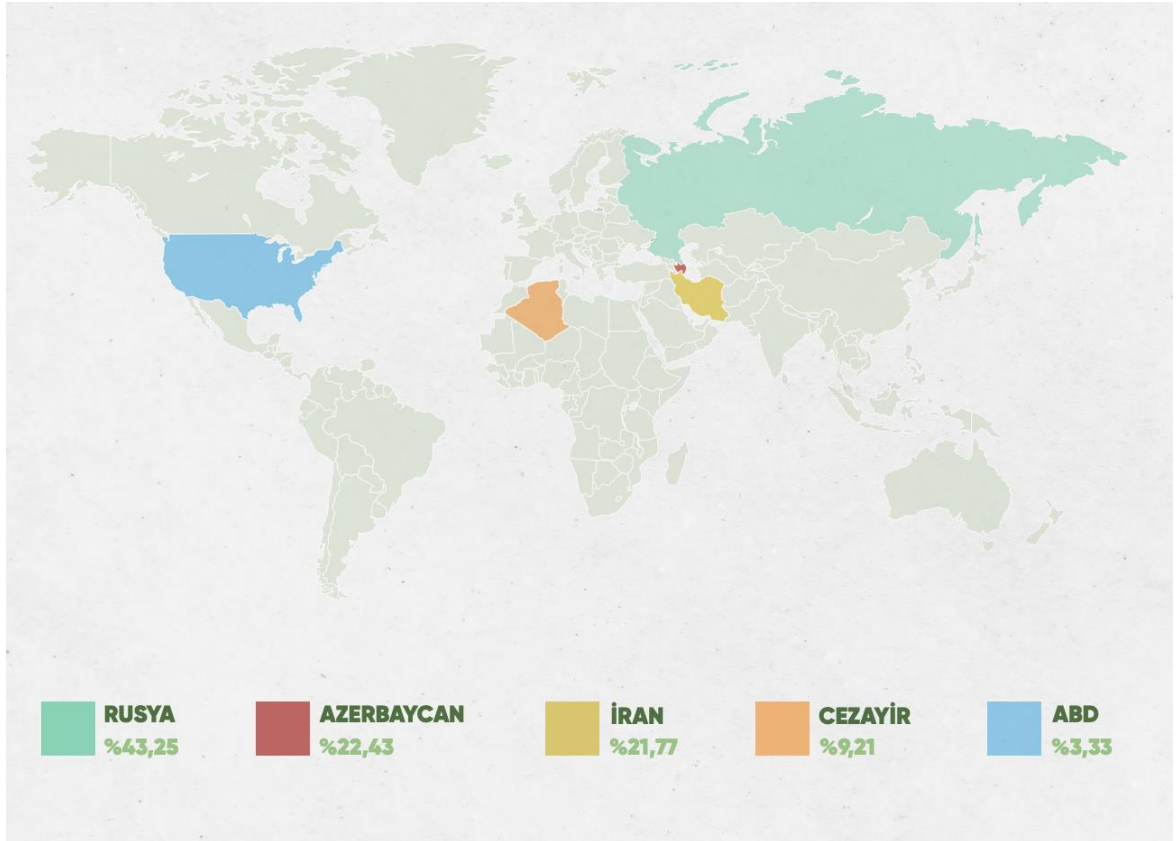
⁵⁴ DEFENSEHERE, <https://www.defensehere.com/tr/turkiye-ilk-kez-bir-insansız-deniz-araci-ile-nato-tatbikatına-katılacak>, (10.04.2023).

⁵⁵ ETKB, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik#:~:text=2023%20y%C4%B1l%C4%B1%20May%C4%B1s%20ay%C4%B1%20sonu%20itibar%C4%B1yla%20kurulu%20g%C3%BCc%C3%BCm%C3%BCz%C3%BCn%20kaynaklara%20g%C3%B6re,i%20ise%20di%C4%9Fer%20kaynaklar%20%C5%9Feklindedir.> (10.07.2023).

Şekil 11. 2021- Nisan 2023 İthalat-Tüketim Miktarları⁵⁶

Doğal gaz ithalat miktarı 2023 Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %2 azalarak 3.982 milyon m3 olmuştur. 2023 Nisan ayında, 2021 yılı Nisan ayına kıyasla doğal gaz ithalat miktarı 750 milyon m3 azalmıştır. 2023 Nisan ayında ithal edilen doğal gaz miktarı geçtiğimiz aya göre 500 milyon m3 azalmıştır. 2023 Nisan ayında ithal edilen doğal gazda boru gazının payı %82, LNG'nin payı %18'tir. 2022 Nisan ayına kıyasla boru gazıyla doğal gaz ithalat miktarı 2023 Nisan ayında %5 azalmıştır.

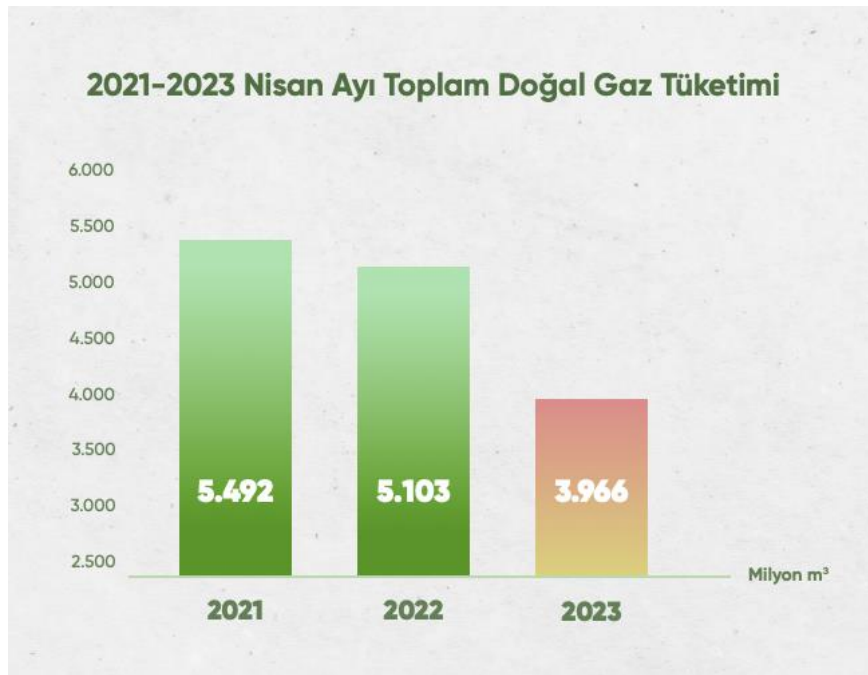

Şekil 12. 2023 Nisan Ayında Doğal gaz İthal Edilen Ülkeler⁵⁷

⁵⁶ GAZBİR, <https://www.gazbir.org.tr/uploads/page/Nisan-2023-Sektor-Raporu.pdf> (10.07.2023).

⁵⁷ GAZBİR, <https://www.gazbir.org.tr/uploads/page/Nisan-2023-Sektor-Raporu.pdf> (10.07.2023).

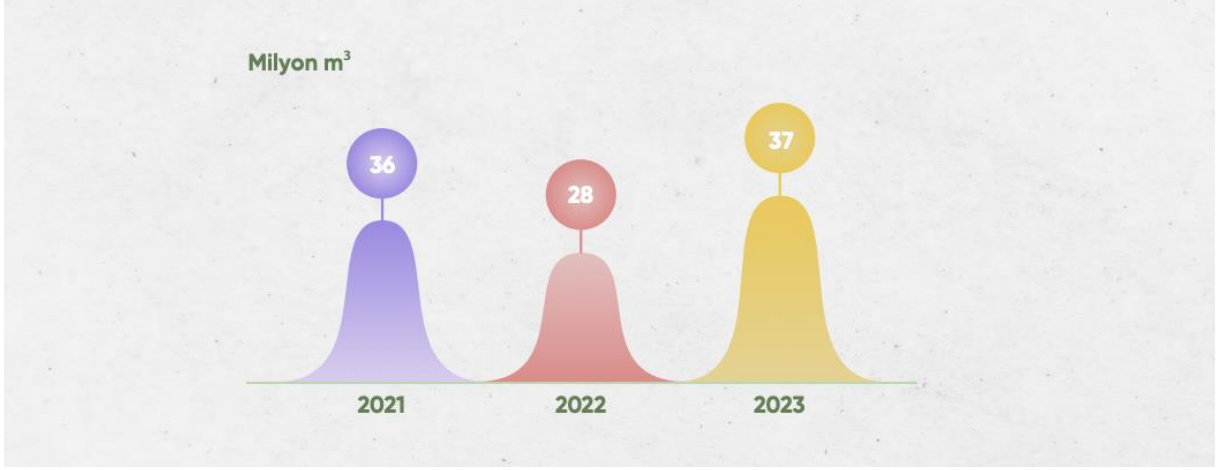
Türkiye, 2023 yılının Nisan ayında toplam beş ülkeden doğal gaz ithal etmiştir. Boru gazı ithal edilen ülkeler arasında Rusya'nın payı %43,25, Azerbaycan'ın payı %22,43, İran'ın payı %21,77'dir. 2023 yılı Nisan ayında, ABD, Cezayir, İran, Azerbaycan ve Rusya'dan doğal gaz ithal edilmiştir.

Şekil 13. 2021-2023 Nisan Ayı Doğal Gaz Tüketimi⁵⁸

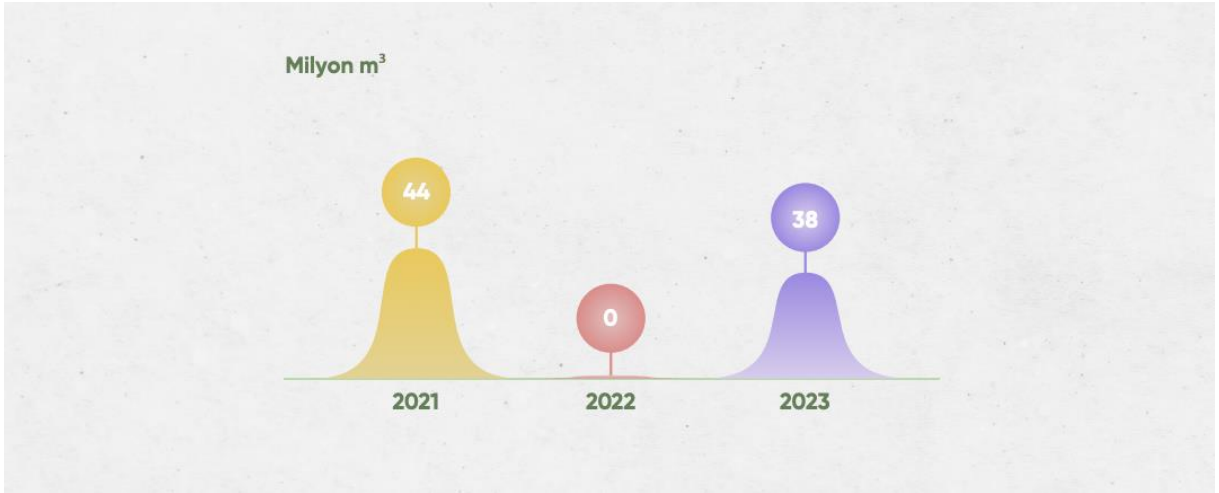
Nisan 2023 döneminde doğal gaz tüketimi bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %22 azalarak 3.966 milyon m3 olmuştur.

⁵⁸ GAZBİR, <https://www.gazbir.org.tr/uploads/page/Nisan-2023-Sektor-Raporu.pdf> (10.07.2023).

Şekil 14. 2021-2023 Yılları Nisan Ayı Üretilen Doğal Gaz Miktarı⁵⁹

Üretilen doğal gaz miktarı Nisan 2023'te bir önceki yılın aynı dönemine göre 9 milyon m³ artmıştır. 2023 Nisan ayında üretilen doğal gaz miktarı geçtiğimiz ay üretilen doğal gaz miktarı ile aynıdır. Üretim gazının %98'i Tekirdağ, İstanbul, Kırklareli ve Düzce'deki sahalardan çıkarılmıştır.

Şekil 15. 2021-2023 Yılları Nisan Ayı İhraç Edilen Doğal Gaz Miktarı⁶⁰

Geçtiğimiz yıl Nisan ayında doğal gaz ihracatı gerçekleşmemiştir. 2023 yılı Nisan ayında Yunanistan'a 20 milyon m³, Bulgaristan'a ise 18 milyon m³ doğal gaz ihracatı gerçekleşmiştir. İhraç edilen doğal gaz miktarı Nisan 2023'te bir önceki aya göre 16 milyon m³ artmıştır.

⁵⁹ GAZBİR, <https://www.gazbir.org.tr/uploads/page/Nisan-2023-Sektor-Raporu.pdf> (10.07.2023).

⁶⁰ GAZBİR, <https://www.gazbir.org.tr/uploads/page/Nisan-2023-Sektor-Raporu.pdf> (10.07.2023).

Şekil 12’de görüldüğü üzere; Rusya, en önemli ticaret ortağı olarak gözükmekle birlikte Türkiye’nin enerji konusunda bağımlı olduğu ülkedir. Enerjide dışa bağımlılığı azaltmak üzerine belli strateji ve hedefler belirlenmektedir. Örneğin; stratejik planlar dahilinde Türkiye’nin enerji güvenliğini ve verimliliğini sağlamak, teknoloji geliştirme, enerji kaynaklarıyla ilgili faaliyetlerin arttırılması öne çıkan başlıklardandır.⁶¹ Ayrıca yerli üretimin arttırılması, yenilenebilir kaynaklara yatırım ve yeni kaynakların keşfedilmesiyle ilgili çalışmalar son yıllarda daha fazla önem kazanmıştır. Bununla birlikte enerjide büyük oranda dışa bağımlı olan Türkiye için enerji politikaları; dış politika, ekonomi, güvenlik, çevre gibi bir birçok kavramla birlikte bütüncül şekilde ele alınmalıdır.

Türkiye’nin zayıf yönleri, enerji bağımlılığı kapsamında değerlendirildiğinde; ETKB 2022 yılı faaliyet raporuna göre bu yönlerden bazıları; birincil enerji arzında büyük oranda dışa bağımlı olunması, finansal sınırlılıklar, bölgesel sorunların ve anlaşmazlıkların ortak çalışmalar için engel oluşturması şeklindedir.⁶² Bu çerçevede enerji bağımlılığına Doğu Akdeniz özelinde bakılırsa; bölgede Türkiye’nin enerji çeşitliliğini sağlayabilecek ve alternatif olabilecek kaynakların varlığı azımsanmayacak derecede değerlidir. Bu enerji kaynaklarının ekonomik değere dönüşmesi ancak bölgede sağlanacak iş birliğiyle mümkün görülmektedir. Maalesef halihazırda devam eden anlaşmazlıklar ve siyasal istikrarsızlık ülkeler arasındaki iş birliğine engel olmakta ayrıca potansiyel yatırımlar gecikmektedir. Bununla birlikte bölgede Türkiye’nin jeopolitik gücünden rahatsız olan ülkeler, anlaşmalar ve kutuplaşmalarla Türkiye’yi yalnız bırakmaya çalışmaktadırlar.

2.2.2 Türkiye’yi Yalnızlaştırma Çabaları

Doğu Akdeniz’de bölge ülkeleri, bölge dışı aktörler ve çeşitli enerji şirketleri bölgeden en yüksek kazancı sağlama yarışı içindedirler. Bu açıdan zamanla aktörler arasında iş birlikleri ve projeler gündeme gelmiştir. Türkiye’nin bölgede en çok sorun yaşadığı ülke Yunanistan olmuştur. İlan edilen MEB’ler taraflar arasında anlaşmazlık ve krizlere neden olmaktadır. Yunanistan her fırsatta uluslararası camiayı yanına çekmeye çalışarak Türkiye’yi yalnızlaştırmaya yönelik çabalarını sürdürmektedir.

⁶¹ ETKB 2019-2023 Stratejik Planı, https://sp.enerji.gov.tr/amac_hedef.html (10.04.2023).

⁶² ETKB 2022 Faaliyet Raporu, https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/SGB/tr/Faaliyet_Raporlari/2022/ETKB2022FR.pdf (10.04.2023).

Bölgedeki kutuplaşmalar incelendiğinde; tarihsel olarak halihazırdaki GKRY ile Yunanistan yakınlığı temelinde; Yunanistan, Mısır, GKRY, İsrail, Ürdün, Filistin ve İtalya arasında: Doğu Akdeniz Doğalgaz Forumu (Ocak 2019) ve Yunanistan, GKRY, İsrail arasında ise East-Med Projesi (Ocak 2020) gündeme gelmiştir. Türkiye, dahil edilmeyerek bölgedeki etkinliği azaltılmak istenmektedir. Buna karşılık Türkiye, Fatih ve Yavuz sondaj gemileri, Barbaros Hayreddin Paşa ve Oruç Reis sismik gemilerinin arama faaliyetleriyle bölgedeki varlığını hissettirmiş, 2011’de KKTC ile kıta sahanlığı ve 2019’da Libya ile MEB anlaşması imzalamış ve son dönemde de Mısır ile yaklaşarak bölgedeki haklarını korumaya çalışmaktadır. Bu açıdan Türkiye ile Libya arasında oluşturulan MEB sınırlandırma anlaşmasının oyun bozan / oyun kuran anlaşma olduğu ifade edilmektedir.⁶³ Türkiye’nin yalnızlaştırılmasına yönelik bölgedeki kutuplaşmalar ve çalışmalar Libya ile yapılan anlaşma ile amacına ulaşamamış olup, Doğu Akdeniz’deki etkisi hem bölge ülkeleri hem de küresel güçler tarafından görülmüştür. Türkiye’nin Libya anlaşması ve sonrasında Mısır ile kurulan iyi ilişkiler, bölgede kendine bir eksen oluşturması açısından önemlidir.

BÖLÜM 3

DOĞU AKDENİZ’DE FIRSATLAR VE TEHDİTLER

Bu bölümde Türkiye’nin karşılaşılabileceği fırsatlar ve tehdit unsurları Doğu Akdeniz çerçevesinde ele alınacaktır. Fırsatlar olarak; Türkiye- Libya Mutabakatı, Mısır ile ilişkiler ve Rusya-Ukrayna Savaşı araştırılacak, Tehditler olarak; Doğu Akdeniz’deki Aktörler ve Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığı: Uluslararası Hukuk çerçevesinde tarafların tezleri, Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve EastMed Projesi ele alınacaktır.

3.1 FIRSATLAR

3.1.1 Türkiye- Libya Mutabakatı (2019)

Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip konumuyla Türkiye, enerjiye ihtiyaç duyan ülkeler ile enerjiye sahip ülkeler arasında zorunlu bir rotadır. “Rusya, İran, Azerbaycan ve Irak’taki enerji kaynakları halihazırda Türkiye üzerinden dünya piyasalarına aktarılmaktadır.”⁶⁴ Ayrıca, en güvenli ve en az maliyetli rota olarak bölgede kilit aktördür.

⁶³ Fatih Turan, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Mücadelesi” *Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi* c.6, S.1 (2022), s.57.

⁶⁴ Recep Yorulmaz, “Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi ve Türkiye”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, c.10, S.86, (Mart-Nisan 2019), s.94.

Türkiye'nin bölgedeki hedefi, enerji bağımlılığını azaltmak ve jeopolitik açıdan enerji ticaretinde merkez ülke olmaktır. Doğu Akdeniz'de yapılan MEB anlaşmalarına bakıldığında; 2003'te GKRY-Mısır, 2007'de Lübnan-GKRY (bu anlaşma yürürlüğe girmemiştir), 2010'da İsrail-GKRY arasında anlaşmalar yapılmıştır. Ayrıca 2011'de Türkiye-KKTC Kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapılmış, 2019'da ise Türkiye-Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında yapılan anlaşmayla MEB oluşturulmuştur.⁶⁵

Ağustos 2020'de Mısır ile Yunanistan arasında MEB anlaşması imzalanmıştır. Türkiye ve Libya'nın kıta sahanlığı ihlal edildiğinden bu anlaşmanın Türkiye için yok hükmünde olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin bölgeye yönelik faaliyetlerine bakıldığında; KKTC ile Türkiye arasında 2011'de yapılan kıta sahanlığı "anlaşmasıyla TPAO sahaları ve Güney Kıbrıs'ın sahaları, 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13. bloklarda çakışmıştır. 28 Eylül 2011'de Türk araştırma gemisi Piri Reis ve iki savaş gemisi eşliğinde güneyde 12. Blok çevresinde araştırmalarda bulunmuştur".⁶⁶ 2014'te ise Barbaros Hayreddin Paşa gemisi bölgeye gönderilmiştir. 2017'de Barbaros Hayreddin Paşa sismik araştırma gemisi bölgede Eni şirketiyle karşı karşıya gelmiştir fakat Türkiye geri adım atmamıştır. Türkiye, 2018 ve 2019 yıllarında sondaj çalışmalarını gerçekleştirmek üzere karar almış ve günümüzde de bu faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bölgedeki anlaşmazlıklar bağlamında Türkiye ile Libya arasındaki mutabakatla oluşturulan MEB oldukça önemlidir. "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası*"⁶⁷ başlığını taşıyan bu antlaşma 27 Kasım 2019'da imzalanmış ve 7 Aralık 2019'da yürürlüğe konulmuştur.

⁶⁵ Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye", *Adalet Dergisi*, c. 0, S.65 (2020), s.15.

⁶⁶ Emete Gözügüzelli, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Faaliyetleri ve Projeler", *ORSAM Analiz*, (2019), s.9.

⁶⁷ Türkiye-Libya Mutabakat Muhtırası,

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_1112_2019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf (10.04.2023).

Şekil 16. Türkiye-Libya MEB Anlaşması Haritası⁶⁸

Yakın zamanda ise Türkiye, attığı yeni bir adımla bu sürece önemli bir unsur eklemiştir. 3 Ekim 2022’de *Türkiye Cumhuriyeti ve Libya Ulusal Birlik Hükümeti Arasında Hidrokarbon Alanında İşbirliğine Dair Mutabakat Muhtırası* imzalanmıştır. “Mutabakatın temel amacı hidrokarbon kaynakları alanında iki ülke arasında bilimsel teknik, teknolojik, hukuki, yönetsel ve ticari iş birliğini geliştirmek şeklinde ifade edilmiştir.”⁶⁹ Türkiye ile Libya arasında oluşan ortaklık, maksimalist politikaları ve Türkiye aleyhine söylemleri olan Yunanistan’ ı rahatsız etmektedir. Türkiye açısından ise hem hidrokarbon kaynaklarıyla ilgili iş birliğinin sağlanması hem de uluslararası camianın Türkiye’ye yaklaşımı yönüyle oldukça değerlidir.

3.1.2 Mısır ile İlişkiler

2019’da Libya ile Türkiye arasında imzalanan deniz yetki alanları anlaşmasına karşılık, arasında deniz sınırı olmayan Mısır ile Yunanistan Ağustos 2020’de MEB anlaşması imzalamışlardır. Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı yaptığı bu hamle, Rodos ve Girit adaları için öngördüğü MEB alanından yüzde elli vazgeçmesi anlamındadır. Bir başka ifadeyle Mısır ile Yunanistan arasında imzalan MEB, Yunanistan’ın tezlerinden olan; adaların ana karalar kadar deniz yetki alanına sahip olduğu tezine ters düşmektedir.⁷⁰

⁶⁸ Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/16493#!> (26.11.2022)

⁶⁹ SETA, <https://www.setav.org/perspektif-turkiye-libya-hidrokarbon-mutabakati-onemi-ve-hukuki-yansimalari/> (26.11.2022).

⁷⁰ Sabah, <https://www.sabah.com.tr/dunya/yunanistanin-tezlerinin-cokusu-dogu-akdenizde-yunanistan-misir-anlasmasi-gecersiz-5105834> (26.11.2022).

Yunanistan, aslında Libya ile Türkiye arasında yapılan anlaşmayı bozmaya çalışırken kendi tezlerini de çürütmektedir. Buradan hareketle Yunanistan'ın bölgede Türkiye karşıtı politikalarını ne pahasına olursa olsun sürdürmekte olduğu görülmektedir. Öte yandan 2021 yılında ise Mısır'ın ,Türkiye'nin BM'ye bildirdiği kıta sahanlığı sınırlarını dikkate alarak 18 numaralı parselde ilan ettiği ruhsat ihalesi Yunanistan'ın tepkisine neden olmuştur.⁷¹ Bu gelişme, Türkiye-Mısır denklemi açısından değerlendirildiğinde iş birliği ihtimali iki ülke açısından da olumlu olacaktır.

Mısır ile Türkiye arasındaki ilişkiler , Mısır'ın seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye karşı, Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el Sisi komutasında 3 Temmuz 2013 tarihinde yapılan darbe ile bozulmuş ve diplomatik ilişkiler maslahatgüzar seviyesine indirilmiştir. 2022 yılına gelindiğinde ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Mısır Devlet Başkanı Abdülfettah es-Sisi ile Dünya Kupası'nın açılış töreni için gittiği Katar'ın başkenti Doha'da el sıkışması⁷² ikili ilişkilerde yeni bir sayfa anlamına gelmiştir. Bu gelişme, Doğu Akdeniz anlaşmazlığının seyri açısından önemli görülmektedir. Türkiye ile Mısır arasında siyasi normalleşmenin sağlanması, hem bölgede ortaklık kurmaları açısından hem de enerji kaynakları üzerindeki potansiyel kazanç açısından iki ülke için de olumlu görülmektedir.

Buradan hareketle Türkiye'nin Libya ile oluşturduğu iyi ilişkilerin, Mısır ile de yakın gelecekte sağlanması oldukça değerlidir. Libya ile imzalanan MEB anlaşmasına benzer olarak bölgede Mısır'la kurulabilecek olası ortaklık, Türkiye'ye karşı olumsuz yaklaşımlar ve bölgedeki dengeler açısından önemlidir. Siyasi sorunların ötesinde bölgede oluşabilecek enerji konusundaki işbirlikçi ve uzlaşmacı tutumlar iki ülke için hem bölgesel hem de küresel olarak kazançlı görünmektedir. Mısır- Türkiye yakınlaşması çerçevesinde potansiyel iş birliği ve olası Türkiye-Libya-Mısır'lı yeni denklem, Yunanistan için endişe verici olmakla birlikte söz konusu üç ülkenin enerji denkleminde daha büyük kazanımlar elde edebilmeleri açısından önemlidir.

3.1.3 Rusya- Ukrayna Savaşı

Ukrayna, Rusya ile Avrupa arasında stratejik bir bölgede bulunmakta olup bir anlamda enerji geçiş koridorudur.

⁷¹ Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/dogu-akdenizde-yeni-kriz-atina-ile-kahirenin-18inci-parsel-kavgasi-41750657> (26.11.2022).

⁷² BBC, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2v9eklpq5o> (27.12.2022).

Ukrayna krizi birçok ülkeyi enerji arz güvenliğiyle ilgili endişelendirmiştir. Şubat 2022’de Rusya’nın Ukrayna’yı işgali kapsamında Ukrayna’nın Avrupa’ya doğal gaz aktarım rotasında olması, Rusya’ya bağımlı olan Avrupa ülkeleri için son derece endişe verici olmuştur. Rusya sahip olduğu enerji kaynaklarını caydırıcı olarak kullanmakta ve enerji kartını özellikle bağımlı olan AB ülkelerine karşı kullanmaktadır. Bu açıdan Avrupa ülkeleri, krize bağlı olarak tüketimin azaltılması adına çeşitli önlemler almakta ve yenilenebilir enerji üretimiyle ilgili çalışmaları hızlandırarak Rusya’ya olan bağımlılıklarını azaltmaya çalışmaktadırlar. Yaşanan bu işgalin ardından Doğu Akdeniz gazının önemi bir kez daha kanıtlanmıştır ve Rusya’ya bağımlılığa alternatif bir konumda olan Türkiye’nin önemi günden güne artmaktadır. Bu bağlamda Türkiye için Rusya-Ukrayna Savaşı bir fırsat olarak nitelendirilebilir.

Ukrayna Savaşı sürecinde İsrail Cumhurbaşkanı Herzog’un ve hemen ardından 13 Mart 2022’de Yunanistan Başbakanı Miçotakis’in Türkiye ziyareti önemlidir. Türkiye’nin bu ülkelerle kurduğu ilişkiler bölgedeki dengeler açısından değerlidir. Bu anlamda Rusya’yla devam eden ilişkilerde de *“Rusya, Türkiye için, Türkiye de Rusya için Batı’ya karşı bir manivela işlevi görmektedir. Ayrıca, her iki ülkenin de enerji, turizm, ticaret temelli iç içe geçmiş ilişkilerini tehlikeye atmak istemeyeceği açıktır.”*⁷³

Rusya- Ukrayna Savaşı küresel açıdan ülkelerin özellikle enerji politikaları üzerinde etkili olmakta ve bu yöndeki stratejilerinin seyrini belirlemektedir. Savaş, enerji güvenliği talebinin artması, yerli üretimin önem kazanması, yenilenebilir enerjiye geçişin hızlanması gibi uzun sürecek etkilere sebep olmuştur. Enerji güvenliğinin sağlanması ülkeler için oldukça önemli hale gelmiş, yerli üretimle enerji bağımsızlığına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmış, fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçiş konusu gündeme gelerek ilgili çalışmalar planlanmıştır.

⁷³ Özden Zeynep Oktav, “Ukrayna Savaşı’nın Türkiye-Rusya ilişkilerine olası etkileri”, *Bilge Strateji*, c.13, S.23, (2022), s.20.

3.2 TEHDİTLER

3.2.1 Doğu Akdeniz'deki Aktörler ve Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığı

Bu bölümde öncelikle Doğu Akdeniz'deki aktörlerden bahsedilecek sonrasında Türkiye Yunanistan anlaşmazlığı uluslararası hukuk çerçevesinde tarafların tezleriyle birlikte ortaya koyulacak ve son olarakta Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve EastMed Projesi ele alınacaktır.

3.2.1.1 Doğu Akdeniz'deki Aktörler

Doğu Akdeniz'de rekabet bölge ülkeleri, bölge dışı aktörler, küresel enerji şirketleri arasında sürmektedir. Bölge ülkelerinin Doğu Akdeniz'e olan ilgisinin temelinde jeopolitik, ekonomik ve siyasi olmak üzere birçok nedeni vardır. Eylemleri ve yürüttükleri politikaların ortak noktası enerjiyi ve gücü elde tutarak bölgede başat güç olmaktır. Bölge ülkeleri arasındaki iş birliği ve krizlere bakıldığında temelinde *Aktif Politika Yürüten Ülkeler*; Türkiye Yunanistan, KKTC, GKRY, İsrail, , Mısır, Libya, (Filistin, Suriye, Lübnan: kısmen aktif). *Küresel Güçler*; ABD, Rusya, Çin. *Küresel Enerji Şirketleri*; Noble Energy –Exxon Mobil (ABD), Kogas (Güney Kore), British Petroleum (İngiltere) ,Shell (İngiltere-Hollanda), Total (Fransa), Katar Petroleum (Katar), Eni (İtalya), Novatek (Rusya).

Şekil 17. Akdeniz Havzası ve Doğu Akdeniz Havzası Kıyıdaş Devletleri⁷⁴

Uluslararası Örgütler; Avrupa Birliği, NATO. *Kutuplaşmalar ve İş birlikleri*; Türkiye-Libya Mutabakatı (2019), Türkiye-Mısır yakınlaşması (2021), GKRY, Yunanistan, Mısır, GKRY, İsrail, Ürdün, Filistin ve İtalya arasında Doğu Akdeniz Doğalgaz Forumu (Ocak 2019) ve Yunanistan, GKRY, İsrail arasında: East-Med Projesi (Ocak 2020) olarak genel bir çerçeve

⁷⁴ Umut Kedikli ve Taşkın Deniz, “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, *Alternatif Politika*, c.7,S.3 (2015), s.404.

çizilebilir. Bölgedeki diğer ülkeler ve bölge dışı aktörlerin Doğu Akdeniz'e ilgisine bakıldığında; Lübnan, Filistin ve Suriye'de yaşanan istikrarsızlıklar nedeniyle bölgede aktif politikalarda bulunamamaları da enerji denkleminde bir şekilde dahil olmuşlardır. Örneğin; "Fransız Total, İtalyan ENI ve Rus Novatek firmaları Lübnan'ın sahalarında gaz arama-keşif faaliyetlerini sürdürmektedirler."⁷⁵ Türkiye açısından bu ülkeler ve faaliyetleri de bölgede olası iş birliği nedeniyle önemlidir. Bölge dışı aktörlere bakıldığında, öncelikle Avrupa'nın doğal gaz ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılayan Rusya'nın enerji bağımlılık ilişkisi ve bu çerçevede ABD ile AB ülkelerinin bölgedeki politikaları önemlidir. Rusya, bir taraftan ekonomik olarak Doğu Akdeniz'deki gelişmelerden kaygı duymakta öbür taraftan da bölgenin olası enerji kaynaklarından yararlanmak istemektedir. "Al-Savra gazetesi (Suriye'de Beşşar Esed rejiminin resmi yayın organlarından), Rusya menşeli iki şirketin Doğu Akdeniz'de petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına başlayacağını açıklamıştır."⁷⁶ Bölgede enerji şirketleriyle etkili olan ABD ve Rusya'ya bağımlılığını azaltmak isteyen AB ülkeleri de bu denkleme değerlendirilebilir. Ayrıca bölgeye ilgi gösteren ülkeler arasında Çin, enerji bağımlılığını azaltmak istemekte ve yeni ipek yolu projesi olarak "Bir Kuşak Bir Yol" ile Doğu Akdeniz'i stratejik olarak önemsemektedir. Bunların dışında Fransa ile Almanya'nın AB bünyesinde Doğu Akdeniz'e ve özelinde Türkiye'ye olan tutumu önemlidir. Ayrıca iki NATO müttefiki ülke olarak Yunanistan ile Türkiye'nin bölgedeki anlaşmazlıklarında NATO'nun diplomatik etkisi tartışılabilir. Diğer yandan Noble Energy –Exxon Mobil, Kogas, British Petroleum, Shell, Total, Katar Petroleum, Eni ve Novatek gibi küresel enerji şirketleri Doğu Akdeniz'de faaliyet göstermektedirler. Bu şekilde hem bölgedeki hidrokarbon faaliyetlerinin keşfinde küresel şirketlerle ortak çalışan ülkeler güç kazanmış olmakta hem de enerji devi şirketler aracılığıyla keşfedilen kaynaklarla bölge dışı bir ülke, Doğu Akdeniz'de etkinlik ve kontrol sağlayabilmektedir. Doğu Akdeniz'de yapılan anlaşmalar ve iş birliklerinde amaç bölgedeki zenginlikten en çok kazancı sağlama yönündedir.

3.2.1.2 Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığı

Geçmişten günümüze Türkiye ile Yunanistan arasında birçok sorun bulunmaktadır. Bu bağlamda sorunlar çok boyutlu olup tarihsel, jeopolitik, siyasi, toplumsal, askeri yönleri vardır. Sorunların temel olarak; Kıbrıs, Ege ve Doğu Akdeniz üzerinde yoğunlaştığı görülebilir.

⁷⁵ YeniŞafak, <https://www.yenisafak.com/dunya/dogu-akdenizdeki-dengeler-icin-kritik-ulke-lubnan-turkiye-kendi-saflarina-cekmeli-3518682> (10.12.2022).

⁷⁶ AnadoluAjansı, " <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/esed-rejiminin-yayin-organina-gore-rusya-dogu-akdenizde-dogal-gaz-ve-petrol-arayacak/2179159> (10.12.2022).

Günümüzde Yunanistan ile yaşanan tüm sorunlar ve özelinde Doğu Akdeniz anlaşmazlığı aslında tarihsel olarak yaşananların bir yansımasıdır. Dönem olarak bakıldığında; 1960-1974 yılları Kıbrıs sorunu, 1975’lerden sonra Ege sorunları (Ege’de deniz alanlarına ilişkin; karasuları ve kı’ta sahanlığı sorunları, hava sahasına ilişkin sorunlar, adaların silahlandırılması sorunu) yakın dönemde ise Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları uyuşmazlığı ön plana çıkmıştır. Bu açıdan son yıllarda hem Ege’de hem de Doğu Akdeniz’de güvenlik ve tehdit algısı artmıştır. Doğu Akdeniz’de Meis Adası ile ilgili anlaşmazlığa geçmeden önce zaman zaman taraflar arasında gerilimin artmasına neden olan Egede’ki sorunlarda tarafların tezlerini uluslararası hukuk çerçevesinde incelemek faydalı olacaktır.

Karasuları; Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan Antlaşması’ndan sonra 3 mil olarak belirlenmişti.1936’da Yunanistan 6 mile çıkartmış, Türkiye ise karasularını 1964’te 6 mil olarak kabul etmişti. Yunanistan, 1982 yılından sonra Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne⁷⁷ dayanarak karasularını 12 mile çıkartma hakkını dile getirmeye başlamış ve bunun karşılığında Türkiye 12 mili savaş nedeni (casus belli) sayacağını açıklamıştır.

Yunanistan, tezini esas olarak BMDHS’nin “*Her devlet karasularının genişliğini tesbit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tesbit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez.*”maddesine⁷⁸ dayandırmaktadır. Ayrıca ülkesel bütünlük ilkesine bağlı olarak adalarına da 12 mil uygulanmasını istemektedir.

Türkiye ise tezini ; BMDHS’nin 3.maddesinin azami(12 mili aşmamak şartıyla) olduğunu, “*Taraf devletler işbu sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar*” şeklindeki 300.maddeye,

“*İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.*”⁷⁹

maddesine, ayrıca Ege’nin yarı kapalı bir deniz olduğuna ve kapalı veya yarı kapalı denizlere

⁷⁷ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 10 Aralık 1982, Madde 3, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish>

⁷⁸ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 3.

⁷⁹ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 15.

kıyısı bulunan devletler arasında iş birliğine⁸⁰ ve bununla birlikte BMDHS'ne taraf bir ülke olmadığı için Yunanistan tarafından böyle bir hakkın öne sürülemeyeceğine dayandırmaktadır.

Kıta sahanlığı; Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığının sorunu 1973'te , Türkiye'nin TPAO'ya Ege'de petrol araştırma ruhsatı vermesi ile başlamıştır. Yunanistan halihazırda 1960'tan beri Ege'de petrol araştırma üzerine faaliyetlerini sürdürüyordu.1976'da Türk sismik araştırma gemisi HORA'nın bölgede, petrol araştırması yapmasıyla iki ülke arasında gerilim yükselmiş ve Yunanistan BM Güvenlik Konseyine ve Uluslararası Adalet Divanı'na tek taraflı başvurmuştur.⁸¹ İki başvuru da Yunanistan'ın istediği şekilde sonuçlanmamış ve sorunun görüşmeler ile çözülmesi üzerinde durulmuştur.

Tarafların tezlerine bakılırsa;

-Yunanistan, anlaşmazlığı hukuksal bir sorun olarak görmüş ve çözümünde yargı yoluna gidilmesini istemiştir.

-1982 BMDHS'ne dayanarak adalarında kıta sahanlığı bulunduğunu⁸² savunmaktadır. (Türkiye bu sözleşmeyi imzalamamıştır ve *"hiçbir hukuk ya da mantık kuralı kendisinden kat kat büyük kıta ülkesi karşısındaki adalara aynı boyutlarda kıta sahanlığı verilmesini doğrulamaya yetmemektedir"*).⁸³

-Yunanistan BMDHS'de takımda devleti söz konusu olduğunda maddesini⁸⁴ savunmaktadır. *"Yunanistan'ın kıta ülkesi ve adalardan oluşan siyasal ve ülkesel bütünlüğünün arasına yabancı bir deniz alanının girmemesi gerekir. Bundan Yunanistan'ın amacı, kendisini bir "takımda devleti" olarak kabul ettirmek ve böylece en dıştaki adaları birleştirecek çizginin içinde kalacak denizi "iç su" ilan etmektir. İç sular, aynen ülke toprağı statüsüne sahiptir."*⁸⁵ (Yunanistan takımda devleti değildir ve bu şekilde hareket etmesi uluslararası hukuka aykırıdır.)

-Siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesi

-Eşit uzaklık ilkesinin uygulanması istemektedir. Fakat *"İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının*

⁸⁰ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 122-123.

⁸¹ Türk Yunan ilişkilerinde savaş gerilimi yaşanmıştır.

Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/nostaljik-kriz-1440583> (20.05.2022).

⁸² BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 121(2)

⁸³ Tayyar Arı, "Kıta Sahanlığı Sorunu ve Türk Yunan İlişkileri", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.13, S.1-2, (Mart-Kasım 1992), s.179.

⁸⁴ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 2(1)

⁸⁵ M.Fırat, Kıta Sahanlığı Konusunda Yunan ve Türk Tezleri Kutusu, Baskın oran (ed), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, c.1, 6. Baskı, (İstanbul: iletişim Yayınları, 2002), s.758.

genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.”⁸⁶ (Ege özelinde coğrafi özellikleri dikkate alındığında ve hakkaniyet ilkesi gereğince de uluslararası hukuka aykırıdır).

Türkiye’nin tezleri ise ;

-Sorunun, siyasal yönü de olup anlaşma ve görüşmeler yoluyla çözülmesi, 1923 Lozan Anlaşmasında oluşturulan denge esas alınarak yapılması bu bağlamda da eşit koşullardan yararlanılması üzerinde durmuştur. BMDHS’de de belirtildiği üzere “*Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıt'a sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.*”⁸⁷

-BMDHS’de kıta sahanlığının tanımında⁸⁸ belirtildiği üzere doğal uzantının esas alınması (Anadolu’nun doğal uzantısındaki adaların kıta sahanlığının bulunmaması gerekmektedir).

- Özel durumların dikkate alınması, Ege’nin yarı kapalı bir deniz olması ve adaların varlığının burada özel durum oluşturması nedeniyle sorun görüşmelerle çözülmelidir.

-BMDHS’de⁸⁹ belirtildiği gibi; sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılması üzerinde durmaktadır.

Egede’ki sorunlarda tarafların tezleri esas alınarak Doğu Akdeniz’e bakıldığında, anlaşmazlıklar esas olarak GKRY, Yunanistan, KKTC, Türkiye ekseninde kıta sahanlığı ve MEB kavramları üzerinden yaşanmaktadır. Bölgede GKRY, KKTC’nin haklarını yok sayarak tek taraflı hamlelerde (MEB ilanları ve çok uluslu enerji şirketlerine sondaj izni vermesi) bulunmaktadır. GKRY; 2003’te Mısır, 2007’de Lübnan, 2010’da İsrail ile MEB ilan etmiştir. Bu kapsamda GKRY, 2007’den itibaren hidrokarbon faaliyetleriyle ilgili olarak çok uluslu enerji şirketlerine bölgede ruhsat vermiştir. Buna karşılık KKTC’de TPAO’ya araştırma faaliyetleri için yetki vermiş ve Türkiye de sondaj gemilerini bölgeye göndermiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni (KKTC) tanıyan tek ülke olarak (KKTC, Birleşmiş Milletler ve diğer ülkeler tarafından tanınmamaktadır) Türkiye, Doğu Akdeniz’de KKTC’nin haklarının

⁸⁶ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 15

⁸⁷ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 83(1)

⁸⁸ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 76.

⁸⁹ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 83(1).

korunmasına yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. GKRY'ne karşı bölgede mütakabiliyet (karşılıklılık) esasına göre hareket edilmektedir. Bölgede tarihsel Kıbrıs sorunu ve Ege'deki sorunlar üzerinden Türkiye ile Yunanistan ve bu bağlamda GKRY ile anlaşmazlık yaşanmaktadır. Bu anlaşmazlıklar günden güne Türk-Yunan sorununun derinleşmesine sebep olmaktadır. Kıbrıs adası çevresindeki doğal kaynaklar üzerinde iki tarafın da eşit haklara sahip olması gerekirken, GKRY'nin tek taraflı politikaları iş birliği ve hakkaniyet ilkesine aykırı olup uluslararası hukuka uymamaktadır. Ayrıca AB üyesi olan GKRY ve Yunanistan AB zemininde, Türkiye ve KKTC karşıtı bir siyaset yürütmektedir.

3.2.1.3 Meis Adası ve Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Tarafların Tezleri

Türkiye ile Yunanistan arasında, Yunanistan'ın ana karasına en uzak adası olan Meis(Kızılhisar)adası üzerinden de anlaşmazlık yaşanmaktadır. Menteşe Adaları (Rodos, 12 Ada ve Meis) içerisinde bulunan Meis, konumu itibariyle Anadolu'ya (Kaş'a) 2 km dir ve bu açıdan hem güvenlik anlamında hem de stratejik anlamda Türkiye için önemlidir. Meis'in yakın tarihine bakıldığında I.Dünya savaşı sırasında Fransızların işgaline uğramış, 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın Menteşe Adaları ile ilgili 15. Maddesiyle (*"Türkiye, aşağıda sayılan Adalar üzerindeki tüm hak senetlerinden İtalya lehine vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Asropalia), Rodos, Kalki(Calki), Skarpanto, Kazos(Casso), Piskopis(Tilos), Misiros(Misyros), Kalimnos(Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos(Lipso), Sömbeki(Simi) ve İstanköy(Kos) Adaları ile bunlara bağlı olan adacıklar ve Meis(Castellorizo) Adası"*)⁹⁰ İtalya'ya bırakılmıştır.

II.Dünya Savaşı sonrası "*Paris-İtalyan Barış Antlaşması'nın (1947'de imzalanmıştır) 14.maddesi ile 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın 15.maddesi kapsamında Türkiye tarafından İtalya'ya devredilmiş olan; Rodos, 12 Ada (Stampalia, Kalki, Skarpanto, Kazos, Piskopis, Misiros, Kalimnos, Leros, Patnos, Lipsos, Simi ve Kos) ve Meis bitişik adacıklarıyla birlikte "silahsızlandırılarak ve öyle kalması şartıyla" Yunan egemenliğine verilmiştir.*"⁹¹

⁹⁰Lozan Barış Antlaşması, 24 Temmuz 1923, Madde 15, <https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf>

⁹¹ Yeter Mengeş, "İkinci Dünya Savaşı'nda Menteşe (Rodos, 12 Ada ve Meis) Adaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.17, S.34 (Bahar 2017), s.304.

Şekil 18. Meis Adası'nın Konumu⁹²

Meis adası, günümüzde Doğu Akdeniz özelinde Türkiye ile Yunanistan arasında MEB ve kıta sahanlığı anlaşmazlığının merkezinde yer almaktadır. “Meis, Türkiye kıyılarına yaklaşık 2 km, Yunanistan ana karasına 580 km mesafededir ve yaklaşık 10 kilometrekare büyüklüğündeki Meis için Yunanistan, Akdeniz’de 40 bin kilometrekare deniz yetki alanı istemektedir.”⁹³

Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Tarafların Tezleri

Yunanistan’ın Tezleri

- Yunanistan, ana karalar gibi adaların da kıta sahanlığı (karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir⁹⁴) ve MEB hakkına sahip olduğu görüşündedir.

⁹² 21yyte, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/meis-adasi-bolgesindeki-adalarla-i-lgili-04-ocak-1932-tarihli-turkiye-i-talya-sozlesmesinin-hukuki-boyutu> (15.12.2022).

⁹³ Yenişafak, <https://www.yenisafak.com/dunya/atinanin-meiste-dort-ihlali-bu-kadar-ruya-yeter-yunanistan-uyan-artik-3553362> (14.12.2022)

⁹⁴ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 76(1).

- Yunanistan'ın da taraf olduğu 1982 BMDHS esas alınmalıdır. (Madde 2/1: sahildar devletin egemenliği kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde ve bir takımada devleti söz konusu olduğuunda, takımada sularının ötesinde karasuları denilen bir bitişik deniz bölgesine kadar uzanır.)
- Karasularını saptamak kıyı devletinin egemenlik yetkisindedir. (Madde 3)

Türkiye'nin Tezleri

- Adalar temelinde bir kıta sahanlığı hakkının söz konusu olamayacağı görüşündedir. Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer alan Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığı olmaması gerekir. (BMDHS Madde 76'ya bağlı olarak)
- Türkiye, 1982 BMDHS'ne taraf olmadığı için Türkiye'ye karşı böyle bir hak ileri sürülemez. Özel Durumların Dikkate Alınması: Doğu Akdeniz yarı kapalıdır. Bir bölgede adaların varlığı özel durum oluşturur.
- Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının sınırlandırılmasında taraflar arasında başka bir yol kabul edilmemişse, normal koşullarda bu sınırlandırma bir anlaşma ile yapılır.(Madde 15)
- Kapalı veya yarı kapalı denizlere kıyısı bulunan devletler arasında iş birliği (Madde 122-123)
- Taraf devletler İyi niyet ve hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde hareket etmelidir. (Madde 300).

Ayrıca Uluslararası Adalet Divanı'nın Meis adasına benzer nitelikli kararları önemlidir. Bu kategorideki kararlar; 1977 tarihli İngiltere-Fransa davası, 1984 tarihli Malta-Libya davası, 2012 tarihli Nikaragua-Kolombiya davalarıdır.⁹⁵ Bu kararlardan Uluslararası Adalet Divanı'nın 1977 İngiltere-Fransa Davası için verdiği karar incelediğinde Meis adası sorunu ile oldukça benzer olup, Türkiye'nin haklılığını açıkça ortaya koyduğu görülecektir. Davada, Manş denizindeki kıta sahanlığı sorunu ele alınmıştır. Buna göre İngiltere, Fransa kıyılarına yakın olup İngiltere'ye ait olan Kanal adaları için kıta sahanlığı hakkının tanınmasını istemiştir. Karşılaştırıldığında; Fransa ana karasına yakın olan bu adalar aynı Türkiye ana karasına yakın olan Meis gibidir.

⁹⁵ İrfan Kaya Ülger, "BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre Meis Adası'nın statüsü", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/bm-deniz-hukuku-sozlesmesine-gore-meis-adasinin-statusu/1930943> (15.12.2022).

Bu davanın sonucunda “*Manş Denizi’ndeki kıta sahanlığı sınırının, iki devletin ana kara ülkelerinin kıyılarını esas alan eşit uzaklıktaki orta hat olmasına karar verilmiştir.*”⁹⁶ Buradan hareketle Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin kendi haklarını koruması, Yunanistan’ın iddia ettiği gibi uluslararası hukuka aykırı değildir, aksine BMDHS ve emsal kararlar Türkiye’yi destekler niteliktedir. Bunlara rağmen Yunanistan’ın bölgedeki faaliyetleri Türkiye aleyhine devam etmektedir. Yunanistan Ağustos 2020’de, Girit-Kaşot-Kerpe-Rodos-Meis hattı esas alınarak oluşturulan hatla, Mısır ile MEB anlaşması imzalamış ve bu anlaşma BM’de yayınlanmıştır. Türkiye bu anlaşmayı tanımadığını belirtmiştir. Doğu Akdeniz özelinde; Kıbrıs’ın stratejik konumu, askeri üsler ve ortak tatbikatlar bölgenin güvenlik algısında değişikliğe yol açmaktadır.

Şekil 19. İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Sorunu Haritası⁹⁷

Yunanistan’ın Meis adası üzerinden Doğu Akdeniz’deki maksimalist talepleri bölgede egemenlik kurma çabasıdır. Konuya uluslararası hukuk açısından bakıldığında BMDHS’de doğal uzantı, yarı kapalı denizlere kıyısı bulunan devletler arasında iş birliği, iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde⁹⁸ geçen maddeler ve emsal kararlar Yunanistan’ın tezini desteklemediği açıkça görülmektedir. Belirtildiği üzere Türkiye ile Yunanistan hem Ege’de hem de Doğu Akdeniz’de birçok konuda anlaşmazlık yaşamaktadır. Türkiye, hakkaniyet ve iyi niyet prensibi ile hareket ederek sorunları ikili ilişkilerle çözmeye çalışırken Yunanistan sorunun çözümüne uluslararası camiayı dahil etmekte ve Türkiye’yi

⁹⁶ “Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller”, <https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/> (15.12.2022).

⁹⁷ Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yunanistani-yananlayan-dort-ornek-41587665> (15.12.2022).

⁹⁸ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 76, Madde 122-123, Madde 300.

“agresif” devlet imajına sokmaktadır. Yunanistan açık bir şekilde uluslararası hukuka aykırı davranmakta ve özellikle Avrupa Birliği’ni Türkiye’ye karşı caydırıcı güç olarak kullanmaya çalışmaktadır. Esas olan tarihsel perspektiften güncel sorunlara kadar Yunanistan’ın her daim yürütmeye çalıştığı egemenlik kurma stratejisidir. Türkiye bu durumda hem Ege hem de Doğu Akdeniz’de (bölgede en uzun kıyı şeridine sahip ülke olarak) aktif politika sürdürmeli önkoşulsuz diyalog isteği üzerinde durmaya devam etmelidir. Ayrıca bunlarla birlikte Türkiye’de Yunanistan gibi (adaları silahlandırarak bölgede etkinlik ve hakimiyet sağlıyor) askeri gücünü ön plana çıkartarak hem kara hem de deniz gücünü stratejik olarak kullanarak etkin bir politika sürdürmeli, Yunanistan’a karşı bölgede Türkiye’nin gücünü göstermelidir. Bu kapsamda yakın zamanda Türk Yunan ilişkilerinde etkili bir diyalog sürecinin başlaması ve daim olması umut edilmektedir.

3.2.2 Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve EastMed Projesi

Doğu Akdeniz bölgesinde tehdit unsuru olarak özellikle iki proje öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Mısır, GKRY, Yunanistan, İsrail, Ürdün, Filistin ve İtalya Enerji Bakanları, 14 Ocak 2019 tarihinde Kahire’de bir araya gelerek kurduğu *Doğu Akdeniz Gaz Forumu’dur.* (*Eastern Mediterranean Gas Forum (EGF)*) “Bu forumun amacının; Doğu Akdeniz’deki doğalgaz kaynaklarının geliştirilmesi için diyalog ve iş birliği ortamı sağlamak olduğu ifade edilmiştir.”⁹⁹ Ayrıca Ocak 2020 yılında yapılan toplantıya Avrupa Birliği, ABD ve Fransa’nın gözlemcilerinin de katılmasına karşın Türkiye’nin dahil edilmemesi dikkat çeken noktadır. İtalya’nın bölgede Eni, Fransa’nın Total ve ABD’nin de Exxon Mobil şirketiyle faaliyetleri göz önüne alındığında bu forum daha açık okunabilmektedir. Türkiye’nin EGF’den dışlanması yalnızlaştırma çabaları olarak görülmektedir.

İkincisi ise EastMed Projesi’dir. East-Med doğalgaz boru hattı anlaşması Ocak 2020’de Yunanistan, İsrail ve GKRY arasında imzalanmıştır. Projeye göre Doğu Akdeniz doğal gazının boru hattı ile İsrail, GKRY, Girit, Yunanistan ve İtalya’dan Avrupa’ya ulaştırılması planlanmaktadır. Bu proje, enerji konusunda Rusya’ya bağımlı olan AB ülkelerini memnun etmiştir. Fransa ve ABD (Trump dönemi) projeye destek verirken, Türkiye tepki göstermiştir. Kasım 2019’da Türkiye ile Libya arasında deniz yetki alanları mutabakat muhtırasının imzalanmasından sonra gündeme gelen East-Med, Türkiye’nin MEB alanından geçmektedir. Bu açıdan proje, Türkiye ve KKTC’nin bölgeden dışlanmaya çalışıldığının göstergesidir. Türkiye projeye olumsuz yaklaşmakta, geleceği olmayan ve yüksek maliyetli bir proje olarak

⁹⁹ Turkdegs, <https://turkdegs.org/icerik/dogu-akdeniz-gaz-forumu-duenue-buguenue-yarini> (27.12.2022).

değerlendirmektedir. (Boru hattının toplam uzunluğu bin 900 kilometre ve maliyeti 6 milyar dolar¹⁰⁰dır). Bu kapsamda sürdürülebilirliği, ulaşılabilirliği, arz güvenliği tartışmaya açıktır ve projenin hayata geçirilmesiyle ilgili belirsizlik devam etmektedir. Nitekim Trump döneminde projeye destek veren ABD, yeşil enerjinin arttırılması yönünde girişimleri desteklemektedir ve Biden döneminde East-Med projesinden geri adım atarak desteğini çekmiştir.¹⁰¹ Bu gelişme Yunanistan için son derece endişe verici bir gelişme olarak yorumlanmaktadır.

Şekil 20. Eastmed Güzergahı¹⁰²

4. SWOT ANALİZİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE

Tezin önceki bölümlerinde Doğu Akdeniz’de Türkiye açısından bölgede güçlü, zayıf yönler, fırsat ve tehditler belirlenmiştir. Bu çerçevede bu bölümde ise iç ve dış faktörler ortaya

¹⁰⁰ Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ab-eastmedden-destegini-cekme/1999872> (27.12.2022).

¹⁰¹ Trthaber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/dogu-akdenizde-yunanistana-abd-soku-eastmed-rafa-mi-kalkiyor-644345.html> (27.12.2022).

¹⁰² EURONEWS, <https://tr.euronews.com/2022/01/10/abd-yunanistan-n-buyuk-umut-baglad-g-eastmed-projesine-destek-vermeyecegini-bildirdi> (27.12.2022)

koyulmuş, Türkiye'nin gelecek iş birliği potansiyelleri, fırsatlar, tehdit unsurları, bölgedeki rakip devletler, hedef ve stratejileri değerlendirilmiştir.

S	W	O	T
Strengths Güçlü Yönler	Weaknesses Zayıf Yönler	Opportunities Fırsatlar	Threats Tehditler
GY1: Enerji Ticaret Merkezi Olarak Türkiye	ZY1: Türkiye'nin Enerji Konusunda Dışa Bağımlılığı	F1: Türkiye Libya Mutabakatı	T1: Doğu Akdeniz'deki Aktörler ve Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığı
GY2: Doğu Akdeniz Bağlamında TPAO'nun Çalışmaları ve Mavi Vatan Doktrini	ZY2: Türkiye'yi Yalnızlaştırma Çabaları	F2: Mısır ile İlişkiler F3: Rusya- Ukrayna Savaşı	T2: Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve EastMed Projesi

Tablo 4. Swot Analizi¹⁰³

S: GÜÇLÜ YÖNLER

GY1 çerçevesinde:

- Türkiye, jeopolitik olarak hem önemli denizlerle çevrili olup boğazlara sahip olmasıyla hem de hidrokarbon kaynaklarına (Rusya, Hazar havzası ve Ortadoğu'ya) yakınlığından dolayı enerji ticaret merkezi olarak tanımlanmıştır.
- Türkiye'nin; arz-talep bölgesinde bulunması, bölgesinden birçok doğal gaz boru hattının geçmesi, Avrupa'ya enerji akışında en hızlı, ucuz ve kısa seçenek olması, merkez olarak tanımlanmasını (gelecek stratejisi bu yöndedir) destekler niteliktedir.
- Doğal gaz ve petrol boru hatları ,özellikle Azerbaycan gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyan TANAP ve Rusya gazını Avrupa'ya taşıyan TürkAkım'ın, Türkiye'nin transit konumunun merkez ülke (Energy Hub)'a dönüşmesinde etkili olacağı belirtilmiştir.
- Türkiye'nin enerji merkezi olması yönünde çalışmaların devam ettiği (Karadeniz'deki sondaj çalışmaları ve keşifler bu yönde çalışmalar olduğunu kanıtlar niteliktedir) belirtilmiştir.

¹⁰³ Tablo, yazar tarafından oluşturulmuştur.

- Rusya- Ukrayna Savaşıyla birlikte dengelerin değiştiği ve Avrupa'nın enerji çıkmazında Türkiye'nin önemli bir yerde olduğu vurgulanmış, bu konuda Trans Hazar Boru Hattı projesi (Türkmenistan'dan doğal gazın Avrupa pazarlarına ulaştırılması) ve İsrail'de (Leviathan'da) üretilen gazın Türkiye üzerinden Avrupa'nın güneybatısına taşınması projeleri öne çıkmıştır.

GY2 çerçevesinde:

- Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kendi sondaj çalışmalarını TPAO aracılığıyla sağladığı belirtilmiştir. Türkiye'nin bölgede; *Barbaros Hayreddin Paşa Sismik Araştırma Gemisi, Oruç Reis Araştırma Gemisi, Fatih Sondaj Gemisi, Yavuz Sondaj Gemisi, Kanuni Sondaj Gemisi, Abdülhamid Han Sondaj Gemisi* ile faaliyetlerini yürüttüğü belirtilmiştir.
- 2013 yılında sondaj çalışmalarına başlanmış olup , İlk sondaj 2018 yılında gerçekleştirilmiştir (Doğu Akdeniz Alanya1) sonrasında ise 2020 yılında Sakarya (Tuna 1 kuyusunda) 405 milyar metreküplük rezerv keşfedilmiş olduğu, 2021 yılında Amasra-1 kuyusunda (135 milyar metreküp) 2022 sonunda ise Çaycuma-1 sondajında (58 milyar metreküp), gaz bulunmuş ve ilave sondajlarla Karadeniz'deki gaz rezervi 710 milyar metreküpe ulaşmış olduğu ve çalışmaların devam ettiği belirtilmiştir.
- Karadeniz'de keşfedilen doğal gaz rezervinin Doğu Akdeniz için umut verici olduğu ve bu açıdan bölgedeki menfaatlerin korunmasının gerekliliği vurgulanmıştır.
- Doğu Akdeniz'e bakıldığında; 2022 yılının sonlarında Abdülhamid Han gemisinin, Yörükler-1 kuyusunda başladığı çalışmalarına, Taşucu-1 kuyusunda devam ettiği belirtilmiştir. Başka bir açıdan bakıldığında ise Karadeniz'deki sondaj çalışmalarının sonuç vermesi, Türkiye'nin bu yöndeki çalışmalarının ve teknolojik yapısının geliştiğini göstermekte ve Doğu Akdeniz içinde keşiflerin olabileceği anlamına gelmektedir.
- Son yıllarda geliştirilen insansız sualtı araçları(İSA), ve insansız deniz araçları(İDA) ve 2022'de geliştirilen yapay teknolojisine sahip MİR IDA'nın önemli olduğu belirtilmiştir.
- Türkiye'nin , üç denizde toplam 462 bin kilometrekare alanda yetki sahibi olduğu belirtilmiş, deniz yetki alanı ve MEB haklarını korumasının öneminden bahsedilmiştir.
- Türkiye'nin denizlerdeki menfaatlerini korumasına dayanan Mavi Vatan doktrininin önemli olduğuna ve bu kapsamda; Akdeniz Kalkanı Harekâtı (2006'dan beri, 2020 yılında Pakistan'ın katılımıyla uluslararası bir boyut kazanmıştır.), Deniz Kurdu Tatbikatları (2007'den beri), Mavi vatan Tatbikatı (2019) faaliyetlerine odaklanılmıştır.

- Mavi Vatan kapsamında Libya ile imzalanan Kasım 2019'da Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası ve son dönemde Mısır yakınlaşmasının öneminden bahsedilmiştir.

Buradan hareketle GY1 ve GY2 değerlendirildiğinde; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de önemli bir konuma ve enerji kaynakları potansiyeline sahip olduğu, merkez ülke hedefine ulaşabilecek kapasitede olduğu, keşif çalışmalarına devam ettiği, tatbikatlarla bölgede hakimiyetini gösterdiği, Mavivatan kapsamında menfaatlerini korumaya yönelik adımlar attığı sonucuna varılmıştır.

W: Zayıf Yönler

ZY1 çerçevesinde:

- Türkiye'nin enerji talep ve tüketiminin her yıl artmakta olduğu ve enerji arzının büyük bir bölümünü hidrokarbon kaynaklarından karşılayan bir ülke olduğu vurgulanmıştır. “2022 yılında ham petrol tüketiminin %93'ü, doğal gaz tüketiminin ise %99,3'ü ithalatla karşılanmış olduğu belirtilmiştir.”¹⁰⁴
- Enerji kaynaklarına bakıldığında daha çok ithal kaynaklara dayandığı ve Rusya'nın en önemli ticaret ortağı olduğu belirtilmiştir. (2023 Nisan ayında %43,25)¹⁰⁵
- Dışa bağımlılığın azaltılması ve son yıllarda yerli ve yenilenebilir enerji üretiminin artırılması yönünde stratejiler geliştirilmekte olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan Türkiye'nin 2019-2023 Stratejik Planı'nda “Yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik kurulu gücünün toplam kurulu güce oranının %59'dan %65 seviyesine yükseltilmesi sağlanacağı” vurgulanmıştır.¹⁰⁶
- Bölgesel istikrarsızlıkların ve çatışma risklerinin enerji konusunda iş birliğine engel olduğu vurgulanmış, Doğu Akdeniz özelinde hidrokarbon kaynaklarıyla ilgili yatırımların ve fırsatların ülkeler arasındaki olumlu gelişmelerle mümkün olabileceği üzerinde durulmuştur.

¹⁰⁴ ETKB, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik#:~:text=2023%20y%C4%B1l%C4%B1%20May%C4%B1s%20ay%C4%B1%20sonu%20itibar%C4%B1yla%20kurulu%20g%C3%BCc%C3%BCm%C3%BCz%C3%BCn%20kaynaklara%20g%C3%B6re,i%20ise%20di%C4%9Fer%20kaynaklar%20%C5%9Feklindedir.> (10.07.2023).

¹⁰⁵ GAZBİR, <https://www.gazbir.org.tr/uploads/page/Nisan-2023-Sektor-Raporu.pdf> (10.07.2023).

¹⁰⁶ ETKB, https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/SGB/tr/Faaliyet_Raporlari/2022/ETKB2022FR.pdf (10.07.2023).

ZY2 çerçevesinde:

- Doğu Akdeniz’de anlaşmazlıklar olduğu kadar taraflar arasında iş birlikleri ve projelerin de ortaya çıktığı bu açıdan Türkiye’nin yalnızlaştırılmaya çalışıldığı belirtilmiştir.
- Türkiye’nin bölgede en çok sorun yaşadığı ülkenin Yunanistan olduğu vurgulanmıştır.
- Yunanistan, Mısır, GKRY, İsrail, Ürdün, Filistin ve İtalya arasında: Doğu Akdeniz Doğalgaz Forumu’na (Ocak 2019) ve Yunanistan, GKRY, İsrail arasında ise East-Med Projesine (Ocak 2020) Türkiye dahil edilmeyerek bölgedeki etkinliği azaltılmak istenmiştir.
- Türkiye’nin ise buna karşılık Libya ile yapmış olduğu MEB sınırlandırma anlaşmasından (Türkiye-Libya Mutabakatı 2019) ve Mısır ile oluşturulmaya çalışılan iş birliğinden bahsedilmiştir. Ayrıca İsrail BAE ve Suudi Arabistan gibi Arap ülkeleriyle yeniden iyi ilişkiler kurulmaya başlanmaktadır.

Buradan hareketle; ZY1 ve ZY2 değerlendirildiğinde, Türkiye’nin enerji kaynaklarına ihtiyacının yüksek olduğu ve bağımlılığını azaltmaya yönelik stratejiler geliştirdiği, Doğu Akdeniz’deki anlaşmazlıkların ve bölgedeki istikrarsızlığın enerji iş birliği önünde engel olduğu ve kutuplaşmalara neden olup Türkiye’yi bölgede yalnız bırakmaya yönelik girişimlerde bulunduğu, Türkiye’nin bu girişimlere karşılık bazı ülkelerle iş birliği içinde olduğu sonucuna varılmıştır.

O: Fırsatlar

F1 çerçevesinde:

- Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye’nin , enerjiye ihtiyaç duyan ülkeler ile enerjiye sahip ülkeler arasındaki konumuyla güvenilir ve alt yapısı hazır bir ülke olduğu vurgulanmıştır.
- Doğu Akdeniz’de yapılan MEB anlaşmalarına bakıldığında; 2003’te GKRY-Mısır, 2007’de Lübnan-GKRY (bu anlaşma yürürlüğe girmemiştir), 2010’da İsrail-GKRY arasında, 2011’de Türkiye-KKTC Kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması, 2019’da ise *Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında* , 2020’de Mısır ile Yunanistan arasında (Türkiye ve Libya’nın kıta sahanlığı ihlal edildiğinden bu anlaşma Türkiye için yok hükmündedir) MEB anlaşmaları imzalanmıştır.

Bu anlaşmalardan doğan parsel çakışmaları ve karşılıklı tehditler karşısında Türkiye’nin kararlılıkla faaliyetlerine devam ettiği belirtilmiştir.

- Doğu Akdeniz’de Türkiye ile Libya’nın olumlu ilişkiler içerisinde olduğu, 2019’da yapılan anlaşmayla MEB oluşturulmuş olmasının bölgedeki dengelerin seyri açısından önemli olduğu belirtilmiştir.
- Bu olumlu gelişme sonrasında 2022 yılında ise *Türkiye Cumhuriyeti ve Libya Ulusal Birlik Hükümeti Arasında Hidrokarbon Alanında İşbirliğine Dair Mutabakat Muhtırası* imzalandığı, Türkiye’nin Libya ile kurulan iyi ilişkileri ve ortak faaliyetleri sürdürmesi gerektiğine odaklanılmıştır.
- Libya ile imzalanan MEB anlaşmasının bölgede Türkiye’nin yalnız olmadığının görülmesi açısından önemli olduğu vurgulanmıştır.

F2 çerçevesinde:

- 2021 yılında Mısır’ın, Türkiye’nin kıta sahanlığını (Türkiye’nin BM’ye bildirdiği kıta sahanlığı sınırlarını dikkate alarak 18 numaralı parselde ilan ettiği ruhsat ihalesiyle) dikkate aldığını göstermesinin, Yunanistan cephesinde tepkilere neden olduğu belirtilmiştir.
- Bu gelişme Türkiye-Mısır ilişkileri açısından değerlendirildiğinde bölgedeki olası iş birliğinin iki ülke için öneminden bahsedilmiştir.
- 2013 yılında bozulan Mısır-Türkiye ilişkileri, ancak 2022 yılında Dünya Kupası töreninde liderlerin bir araya gelmesiyle düzelmeye başlamıştır. Ardından önemli bir adım daha atılarak on yıl sonra “iki ülke dışişleri bakanlıkları ortak bir açıklama yaparak, diplomatik ilişkilerin yeniden büyükelçi düzeyine çıkarıldığını duyurmuştur.”¹⁰⁷

Bu ilişkiler açısından olumlu bir gelişme olarak görülmüştür ve Doğu Akdeniz’deki enerji kaynakları üzerinde bölgesel iş birliği olasılığının önemli olduğu ortaya koyulmuştur.

- Türkiye- Mısır yaklaşmasıyla kurulan ilişkilerin devam ettirilmesi gerektiği üzerinde durulmuş, Türkiye, Libya, Mısır denkleminin Yunanistan için halihazırda endişe verici olduğu belirtilmiştir.

F3 çerçevesinde:

- Rusya-Ukrayna savaşıyla, Doğu Akdeniz gazının öneminin bir kez daha kanıtlandığı ve Rusya’ya bağımlılığa alternatif bir konumda olan Türkiye’nin öneminin arttığı belirtilmiştir.
- Enerji güvenliğinin , güvenli ve güvenilir güzergâh kullanarak enerjinin ulaşılabilir olması açısından önem kazandığı vurgulanmıştır.

¹⁰⁷ BBC, <https://www.bbc.com/turkce/articles/clex0jepxveo> (11.07.2023).

- Yenilenebilir enerji ve yerli üretimle ilgili çalışmalar hız kazanmıştır.

Buradan hareketle F1, F2 ve F3 değerlendirildiğinde; 2019'da Türkiye ile Libya arasında imzalanan anlaşma ile oluşturulan MEB'in hem iş birliği hem de Yunanistan'ın Türkiye karşıtı politikaları açısından önemli olduğu, Mısır ile ilişkilerin normalleşme yolunda gitmesinin Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin elini güçlendirici bir faktör olduğu, Rusya- Ukrayna Savaşıyla birlikte Türkiye'nin jeopolitik olarak öneminin arttığı sonucuna varılmıştır.

T: Tehditler

T1 çerçevesinde:

- Doğu Akdeniz enerji sorununun çok aktörlü olduğu belirtilmiştir. Bu aktörlere bakıldığında; aktif politika yürüten ülkeler, Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY, İsrail, Mısır, Libya, (Filistin, Suriye, Lübnan: kısmen aktif). Küresel Güçler; ABD ,Rusya, Çin , Küresel Enerji Şirketleri; Noble Energy –Exxon Mobil (ABD), Kogas (Güney Kore), British Petroleum (İngiltere) ,Shell (İngiltere-Hollanda), Total (Fransa), Katar Petroleum (Katar), Eni (İtalya), Novatek (Rusya) ve Uluslararası Örgütler; Avrupa Birliği, NATO olduğu vurgulanmıştır.
- Doğu Akdeniz'de her bir aktörün faaliyetlerinin bölgeden maksimum kazancı sağlama yönünde olduğu belirtilmiştir.
- Özellikle Rusya'nın bölgeye yönelik yaklaşımının çift yönlü olduğu belirtilmiştir. Hem bölgedeki potansiyel enerji kaynaklarından kazanç sağlamak istemekte, hem de bölgedeki kaynaklar Avrupa ülkelerinin Rusya'ya olan bağımlılığını azaltabileceğinden gelişmelere endişeyle yaklaşmakta olduğu belirtilmiştir.

Türkiye-Yunanistan anlaşmazlığı bağlamında;

- Doğu Akdeniz'de GKRY, Yunanistan, KKTC, Türkiye ekseninde kıta sahanlığı ve MEB kavramları üzerinden anlaşmazlıklar yaşanmakta olup Türkiye için tehdit unsuru olduğu vurgulanmıştır.
- GKRY'nin tek taraflı hareket ettiği, (MEB ilanları ve çok uluslu şirketlere sondaj izni vermesi), KKTC'inde buna karşılık TPAO'ya sondaj izni verdiğinden bahsedilmiştir. Yunanistan GKRY ikilisinin tek taraflı hamleleri, uluslararası hukuka (iş birliği ve hakkaniyet ilkesi) aykırı olduğu belirtilmiştir.
- Yunanistan ile Türkiye arasındaki anlaşmazlığın ortasında yer alan Meis adasının öneminden bahsedilmiştir. Konumu itibarıyla Anadolu'ya (Kaş'a) 2 km uzaklıktadır. Yunanistan, adalarında kıta sahanlığına ve MEB hakkına sahip olduğu görüşünden hareketle Meis Adası'nın

Akdeniz’de 40 bin kilometrekare deniz yetki alanına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Ancak BMDHS ve emsal kararların Türkiye’yi destekler nitelikte olduğu ortaya koyulmuştur.

- Yunanistan’ın Doğu Akdeniz sorunun çözümüne uluslararası camiayı dahil ettiği ve Türkiye’yi “agresif” devlet imajına soktuğu, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için ise güçlü bir diyalogun gerektiği sonucuna varılmıştır.

T2 çerçevesinde:

- Bölgede tehdit unsuru olarak iki projenin öne çıktığı vurgulanmıştır. Bunlardan birincisi Mısır, GKRY, Yunanistan, İsrail, Ürdün, Filistin ve İtalya Enerji Bakanları, 14 Ocak 2019 tarihinde Kahire’de bir araya gelerek kurduğu Doğu Akdeniz Gaz Forumu’dur. (Eastern Mediterranean Gas Forum (EGF)) dir. Türkiye’nin bu foruma dahil edilmemesi Doğu Akdeniz’de yalnız bırakılmaya çalışıldığını göstermiştir. Nitekim Libya ile oluşturulan MEB bu amacın gerçekleşmesini engellemiştir.
- İkincisi ise EastMed projesidir. Ocak 2020’de Yunanistan, İsrail ve GKRY arasında imzalanmıştır. Projeye göre Doğu Akdeniz doğal gazının boru hattı ile İsrail, GKRY, Girit, Yunanistan ve İtalya’dan Avrupa’ya ulaştırılması planlanmaktadır. Yüksek maliyetli bir proje olduğu açıklanmıştır. Proje, ABD tarafından Trump döneminde destek bulurken, Biden döneminde geri adım atıldığı belirtilmiştir. Türkiye’nin bu projeye dahil edilmemesi bölgeden dışlanmaya çalışıldığı göstermektedir.

Buradan hareketle T1 ve T2 değerlendirildiğinde; Çok aktörlü bir bölge olan Doğu Akdeniz’de Türkiye için birçok tehdit unsuru bulunmakla birlikte en çok anlaşmazlık yaşadığı ülkenin Yunanistan olduğu, bu kapsamda Yunanistan’ın Türkiye karşıtı politikaları ve dahil olduğu projeler belirtilmiştir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz Gaz Forumu’na ve EastMed projesine dahil edilmemesi, bölgedeki potansiyel kazanç ve iş birliğinden uzaklaştırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

İÇ FAKTÖRLER	DIŞ FAKTÖRLER
Güçlü Yönler GY1: Enerji Ticaret Merkezi Olarak Türkiye GY2: Doğu Akdeniz Bağlamında TPAO'nun Çalışmaları ve Mavi Vatan Doktrini	Fırsatlar F1: Türkiye- Libya Mutabakatı F2: Mısır ile İlişkiler İsrail ve Arap ülkeleriyle ilişkiler F3: Rusya-Ukrayna Savaşı Tahıl Koridoru Anlaşmasıyla Türkiye, sadece bölgesel barışa değil, küresel barışa da katkıda bulunmuştur.¹⁰⁸
Zayıf Yönler ZY1: Türkiye'nin Enerji Konusunda Dışa Bağımlılığı ZY2: Türkiye'yi Yalnızlaştırma Çabaları: Bölgedeki rolünün sorgulanması açısından iç faktör olarak belirtilmiştir.	Tehditler T1: Doğu Akdeniz'deki Aktörler ve Türkiye Yunanistan Anlaşmazlığı T2: Doğu Akdeniz Gaz forumu ve EastMed Projesi ZY2 olarak belirtilen Türkiye'yi Yalnızlaştırma Çabaları aynı zamanda bölgesel olarak kutuplaşmaların dışında tutulmaya çalışılması açısından dış faktör olarakta sayılmaktadır.

Tablo 5. SWOT Analizinde İç ve Dış Faktörler¹⁰⁹

Tablo incelendiğinde Türkiye;

GY1-GY2; dikkate alarak avantajlarını geliştirmeli, menfaatlerini korumalı ve bu bağlamda stratejiler oluşturmalıdır.

¹⁰⁸ Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısının küresel gıda fiyatları üzerindeki etkisini azaltmak için Birleşmiş Milletler (BM), Rusya, Türkiye ve Ukrayna, 22 Temmuz 2022'de İstanbul'da Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nı imzalamış, 17 Temmuz 2023'te ise Rusya, Anlaşmadan çekildiğini açıklamıştır. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, "Türkiye'nin, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması ile ilgili tekrar liderlik rolünü üstlenmesini beklediklerini" açıklamıştır. Daha fazla bilgi için bakınız: <https://www.ntv.com.tr/dunya/tahil-koridoru-anlasmasinda-sure-bugun-doluyor,PEHFE3ogmk2eaNkr1Qv4dA> (21.07.2023).

¹⁰⁹ Tablo, yazar tarafından oluşturulmuştur.

F1-F2-F3; değerlendirmeli ve olası kazançlarını uygulamaya yönelik kapsamlı analiz oluşturup, potansiyeline yönelik yeni stratejiler geliştirmelidir.

ZY1-ZY2; dezavantajlarına rağmen askeri, teknoloji alanındaki başarılarını sürdürerek bölgedeki gücünü destekleyecek diplomasi hamleleri geliştirip, bölge ülkeleriyle siyasi ilişkilerin yanında iş birliğine yönelik çabalarını sürdürmelidir.

T1-T2; küresel ve bölgesel tehditlere karşı önlem alıp savunma politikaları oluşturmalıdır. Bölgede kendi hak ve menfaatlerini korumaya yönelik iş birliği projelerini hayata geçirmeye devam etmelidir.

SONUÇ

Geçmişten günümüze devletler enerji kaynaklarına sahip olmak veya kontrol edebilmek için çetin bir rekabet yarışında iş birliği ve/ veya çatışma halindedirler.

Enerji kaynaklarına sahip olan ülkenin bölgesel ve küresel olarak güçlü olduğu açıktır. Bu bağlamda enerji potansiyeliyle Doğu Akdeniz, kıyıdaş ülkelerin yanı sıra çok uluslu şirketlerin varlığı, ABD, Rusya, Çin gibi küresel güçlerin rekabeti, AB ve NATO'nun etkisi ile çok aktörlü ve çok boyutlu bir kriz sahasına dönüşmüştür. Bölgede, Kıbrıs açıklarındaki petrol ve doğal gazın paylaşılması ve işletilmesiyle ilgili olarak GKRY'nin tek taraflı hamleleri, Yunanistan ve AB tarafından desteklenmekte olup Yunanistan, uluslararası camiayı Türkiye aleyhine etkilemektedir. İsrail ise East-Med Projesi ve Doğu Akdeniz Doğalgaz Forumu ile bölge ülkeleriyle ortak çalışmalar çabası içindedir. Yunanistan ile Türkiye arasında var olan tarihsel Ege adaları sorunları ve Kıbrıs sorunu nedeniyle gergin olan ilişkiler Doğu Akdeniz üzerinden tırmanmaktadır. Yunanistan, Ege sorunlarında olduğu gibi Doğu Akdeniz sorununda da Avrupa Birliği'ni caydırıcı unsur olarak kullanmaya çalışmaktadır. Her fırsatta bölgede Türkiye'nin uluslararası hukuku ihlal ettiğine dair propagandalar yapmaya devam etmektedir. Bir başka ifadeyle Yunanistan, uluslararası aktörleri de yanına alarak Türkiye'yi çevrelemeye çalışmaktadır. Türkiye ise yerli fosil enerji kaynaklarını geliştirmeye yönelik yaptığı yatırımların sonucunda ; Fatih, Yavuz, Kanuni, Abdülhamid Han sondaj gemileri ve Barbaros Hayreddin Paşa, Oruç Reis sismik araştırma gemileriyle bölgedeki varlığını hissettirmiş, 2011'de KKTC ile kıta sahanlığı, 2019'da Libya ile MEB anlaşması imzalamış ve son dönemde de Mısır ile yakınlaşma sağlayarak bölgedeki faaliyetlerine devam etmektedir.

Bu kapsamda Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının önemi günden güne artmaktadır. Dünyada yeşil enerji ve yenilenebilir kaynaklarla ilgili çalışmalar desteklenmesine rağmen günümüzde enerji ihtiyacını karşılamada en üst sırada hidrokarbon kaynakları gelmektedir. Bu bağlamda Rusya enerji tedariki konusunda kilit ülke konumundadır. 2006 ve 2009 Rusya-Ukrayna gaz krizleri, çoğu Avrupa ülkesini etkileyerek, Avrupa kıtası devletlerinin alternatif enerji kaynak güzergahı arayışları içerisine girmesine neden olmuştur. Bu arayışlar 2022 yılında başlayan sıcak çatışmayla daha da hızlanmıştır.

COVID-19 salgınının ardından, 2022 Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna savaşının enerji piyasaları üzerindeki etkileri bu açıdan dikkate alınmalıdır. COVID-19 salgınının olumsuz etkisi 2022 ortalarından itibaren azalmaya başladıysa da Ukrayna Krizi ile hem ekonomik sorunlar hem de enerji sorunları kaçınılmaz hale gelmiştir.

Rusya- Ukrayna savaşındandır dolayı gerçekleşen yaptırımlar ve Avrupa'ya doğal gaz taşıyan ana hat olan Kuzey Akım boru hattının sabotaj saldırısı sonucu devre dışı kalması, Avrupa Birliği'ni önemli bir enerji kriziyle karşı karşıya bırakmıştır. Ayrıca 2023 yılında, , Rusya-Ukrayna Savaşı'nın küresel enerji arzında yol açtığı kesinti ve buna bağlı enerji kıtlığı, savaşın küresel enerji sistemi üzerindeki etkisinin uzun süreli olmasının öngörüldüğü öne çıkan bazı başlıklardandır.¹¹⁰ Diğer yandan Türkiye ile İsrail arasında enerji kaynaklarına yönelik iş birliğinin önemi daha da artmıştır. Başlatılan normalleşme girişimleri bölgedeki yalnızlaştırılma çabalarına karşı alınabilecek önlemlerdendir. Bu açıdan 15 yıl sonra ilk defa bakan düzeyinde karşılıklı ziyaretlerin gerçekleştirildiği İsrail ile ekonomik ve diplomatik ilişkiler geliştirilmelidir. East-Med Projesinin faaliyete geçirilememiş olması ve İsrail gazının Avrupa'ya ulaştırılması için çözüm yollarına bakıldığında; Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması en karlı çözüm olarak gözükmektedir. *“İtalya basınında, İsrail gazını ülkeye getirebilmek için 3 opsiyon bulunduğu ve bunlardan birinin Türkiye'yi içerdiği yazıldı. La Repubblica gazetesi bu üç ihtimali; İsrail ile Kıbrıs-Yunanistan arasındaki EastMed Projesi, Mısır üzerinden gemilerle Avrupa'ya sıvılaştırılmış gaz taşınması ve Türkiye üzerinden boru hattıyla gaz ithalatı olarak sıralamıştır.”*¹¹¹ Bu seçeneklere bakıldığında alternatif çözümlerin maliyetleri çok yüksektir ve İsrail gazını Avrupa'ya taşımanın en ekonomik yolu Türkiye'den geçmektedir. Son aylarda yaşanan gelişmelerin ardından uzmanlar, bir İsrail-Türkiye gaz anlaşmasının finansal olarak daha önce hiç olmadığı kadar uygulanabilir hale geldiğini belirtmektedir.¹¹² İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun yakın bir tarihte (28 Temmuz 2023) gerçekleşecek olan Türkiye ziyareti, Türkiye-İsrail ikili ilişkilerini geliştirebilecek ve özellikle enerji iş birliğinin habercisi bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Son yıllardaki bu gelişmeler, Türkiye'nin enerji ticaret merkezine dönüşümünü hızlandırabilecek niteliktedir. Bu bağlamda tezde; 2000'li yılların başından beri bölgede keşfedilen kaynaklar ve olası kaynaklarla önemi artarak enerji kriz sahasına dönüşen Doğu Akdeniz bölgesi, Türkiye perspektifinden SWOT analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Türkiye, tezde belirtildiği üzere Doğu Akdeniz'de vazgeçilmez aktördür. Bölgede enerji ticaret merkezi konumuna gelmeye ve bölgenin rakip bir devletin hegemonyasına girmesini

¹¹⁰ BP Enerji Görünümü 2023, https://www.bp.com/tr_tr/turkey/home/basin-merkezi/basin-bultenleri/bp-enerji-gorunumu-2023-enerji-donusumunu-cevreleyen-temel-egilimleri-ve-belirsizlikleri-inceliyor.html (02.04.2023).

¹¹¹ BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61800510> (28.12.2022).

¹¹² Trthaber, <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/turkiye-israil-dogal-gaz-boru-hatti-avantajli-bir-konum-kazaniyor-685406.html> (28.12.2022).

uluslararası hukuka dayalı olarak önlemeye çalışmalıdır. Jeopolitik konumundan dolayı Türkiye odağında enerji iş birlikleri, küresel anlamda da faydalı olacaktır.

Türkiye'nin bölgede etkisini arttırarak, yenilenebilir enerji kaynaklarında kendisini geliştirip, kaynak çeşitlendirmesini sağlayarak, yatırım yaparak ve konumunun getirdiği avantajları maksimum düzeyde kullanarak Avrupa için enerji akışını sağlayabilecek güçte olduğunu kanıtladığı takdirde enerji ticaret merkezine dönüşümü hızlanabilecektir. Türkiye'nin Mısır ve İsrail ile yakınlaşarak ilişkilerini iyileştirmesi, Yunanistan'ın oluşturduğu saldırgan Türkiye algısını değiştirebilecek niteliktedir. Ayrıca son dönemde Karadeniz'de keşfedilen doğal gaz rezerv miktarının kısa vadede sisteme dahil edilmesi için yoğun çaba sarf edilmektedir. Bu gelişmeler de Türkiye'nin yükselen bir güç olduğunun ve bölgede merkez ülke konumuna gelebileceğinin göstergesidir.

Bölgedeki tüm aktörler açısından Doğu Akdeniz sorununun çözümsüz kalması bölgesel ve küresel istikrarsızlık risklerini barındırmaktadır. Bu açıdan Doğu Akdeniz sorunda diplomasi, diyalog, hakkaniyet dikkate alınarak oluşturulan çözümlerin kalıcı olabileceği düşünülmektedir. Türkiye, uzlaşmadan uzak tavırlara karşı uluslararası hukuk temelinde haklarını kararlılıkla korumaya devam ederek daha güçlü stratejiler geliştirmeye çalışmalıdır. Doğu Akdeniz'deki gelişmelerin takip edilmesi, aktif bir politika yürütülmesi ve kararlılığın sürdürülmesi hem adil bir çözüm hem de Türkiye'nin ekonomisi için bir gerekliliktir. Ayrıca bölgenin enerji jeopolitiğine, ekonomi bağlamına, güvenliğine ve sorunun çözümünün hukuksal çerçevesine dikkat edilmelidir. Bölgedeki ihtilaflar ilgili taraflar arasında diplomasi ve diyalog süreci ile çözüme kavuşturulmalıdır.

Konunun güncel olması yönüyle bölgedeki ittifakların değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Sorunun devam ediyor olması(dinamik bir yapıda olması) nedeniyle de bölgeye yönelik yaklaşımların Türkiye lehine değişme olasılığı vardır. Bölgedeki ticari değerlerin tam anlamıyla ortaya çıkabilmesinin yolu enerji iş birliklerinden doğabilecek nitelikte gözükmektedir. Bölge tezde de belirtildiği gibi çok boyutlu sorunların odağında yer almaktadır. Bu bakımdan ilişkilerin iyileştirilmesi, anlaşmazlıkların çözümü ve Türkiye'nin jeopolitik konumunun avantajlarını tam potansiyeliyle kullanabilmesi ancak uzun vadede mümkün olabilecektir. İş birliğinin gecikmesi, Rusya'ya bağımlı olan AB ülkeleri ve bölge güvenliği açısından olumsuz sonuçlar doğurabilir, küresel istikrarsızlığa da neden olabilir.

Bu açıdan bölgede ya anlaşmazlıklar devam edecek ya da iş birlikleriyle karşılıklı kazanca dayalı çözümlerle halihazırda altyapısı hazır olan TANAP ve TAP gibi enerji iletim hatlarına entegre olması mümkün olan ortak projeler oluşturulmalıdır.

Doğu Akdeniz'deki ülkeler iş birliği ve uzlaşmalarla ortak çıkarlarda birleşirse, Avrupa bütünleşmesindeki gibi bölgedeki kaynakların ekonomik-ticari değere dönüşmesi kolaylaşıp, bölgede güvenlik söz konusu olabilecektir. Doğu Akdeniz anlaşmazlığının uzun vadede çözümsüz kalması, tezde belirtilen bölge dışı aktörlerin etkilerini arttırmalarına neden olabilir. Böylelikle sorunun, bölgesel güven(siz)likten küresel güven(siz)liğe evirilebilecek bir potansiyelde olduğu söylenebilir.¹¹³ Doğu Akdeniz'de bölge ve bölge dışı ülkelerin enerji kaynakları üzerindeki güç mücadelesi Türkiye açısından riskleri ve fırsatları beraberinde getirmektedir. Tezde; bu risk ve fırsatlar SWOT analiziyle ortaya koyulmuştur.

Bu bağlamda iç ve dış faktörler hesaba katılarak yapılan SWOT analizi sonucunda: *Doğu Akdeniz enerji anlaşmazlığının;*

- Çok aktörlü ve çok boyutlu olduğu kanısına varılmıştır.
- Çok aktörlü olmasında; bölgenin potansiyel enerji kaynaklarının, jeopolitik ve stratejik öneminin etkili olduğu görülmüştür.
- Çok boyutlu olmasında ise; bölgesel anlaşmazlıkların ve istikrarsız bölgelerin ortasında yer almasının (Kıbrıs sorunu, Arap Baharı sonrası gelişmeler), ticari değerinin, ekonomik, tarihsel, kültürel, siyasi ve güvenlik anlamında geçmişten günümüze önemini korumasının, enerji güzergahında olmasının (Orta Doğu, Hazar Bölgesi, Karadeniz, Güneydoğu Avrupa), deniz gücü ve teknolojik gelişmelerin etkili olduğu görülmüştür.

SWOT analizi bağlamında Türkiye'nin;

Güçlü Yönleri; Enerji ticaret merkezi olması ve TPAO'nun çalışmaları ile Mavi Vatan Doktrini çerçevesinde ele alınmıştır:

Türkiye'nin; jeopolitik konumundan dolayı enerji ticaret merkezi hedefine yakın gelecekte ulaşabileceği, Mavi Vatan Doktrini bağlamında deniz hareketlerine, bölgedeki askeri varlığını güçlendirmeye ve bölgede etkinliğini artırarak menfaatlerini korumaya yönelik çalışmalara devam etmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Rusya-Ukrayna savaşıyla derinleşen enerji kriziyle birlikte Avrupa alternatif arayışlar içerisine girmiştir. Bu açıdan Avrupa'ya bir alternatif sunulması gerekmektedir. Jeopolitik konumu nedeniyle kalıcı çözüm olarak Türkiye'nin gözüktüğü belirtilmiştir.

¹¹³ M.Emin Güven ve Fatih Tekin, "Bölgesel Güven(siz)likten Küresel Güven(siz)liğe Doğu Akdeniz Sorunu", International Journal of Politics and Security (IJPS), c.5, S.1, (2023),s.163-183.

Zayıf Yönleri: Enerji konusunda dışa bağımlılığı ve Türkiye'yi yalnızlaştırma çabaları çerçevesinde ele alınmıştır.

Türkiye'nin enerji kaynaklarında dışa bağımlığa alternatif olarak yerli üretime geçebilme kabiliyetini arttırıcı teknolojik gelişim sağlanması ve bağımlılığı minimum seviyeye indirmek için çalışmalar yapılması gerektiği ortaya koyulmuştur. Bölgede yalnızlaştırmaya yönelik politikalara karşı önlemler alması gerektiği, bu açıdan Libya ile oluşturulan MEB'in ve Mısır ile gelişen olumlu ilişkilerin önemli olduğu belirtilmiştir.

Fırsatlar: Türkiye-Libya Mutabakatı, Mısır ile ilişkiler, Rusya-Ukrayna Savaşı çerçevesinde ele alınmıştır.

2019 yılında Türkiye ile Libya arasında oluşturulan MEB'in bölgedeki dengeler açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında 2022 yılında ise hidrokarbon alanında iş birliğine yönelik çalışmalar olumlu olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca normalleşmeye başlayan Türkiye-Mısır ilişkilerinin de geliştirilmesi, bu yönde somut adımlar atılmasının gerekliliği, Rusya-Ukrayna Savaşıyla birlikte alternatif rotada olan Türkiye'nin öneminin arttığı belirtilmiştir.

Tehditler: Doğu Akdeniz'deki aktörler- Türkiye Yunanistan anlaşmazlığı ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu - Eastmed Projesi çerçevesinde ele alınmıştır.

Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve Eastmed Projesiyle bölgeden dışlanan ve Yunanistan'la anlaşmazlıklar yaşayan Türkiye, bölgedeki tehdit unsurlarına karşılık, bazı ülkelerle uluslararası hukuka dayalı olarak anlaşma yapmakta ve iyi ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Doğu Akdeniz sorununda jeopolitik olarak odak noktada olan Türkiye'nin bölgedeki anlaşmazlıkların çözümü noktasında diyalog, diplomasi ve iş birliği yolunu seçmesi gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye'nin bölgede yürüttüğü dengeli siyasete devam etmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Doğu Akdeniz'deki gelişmelerin takip edilmesi ve aktif politika yürütülmesinin enerji kaynaklarına yüksek oranda bağımlı olan Türkiye'nin ekonomisi için bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Ulusal çıkarlarını koruyacak şekilde bölgede iş birliği yapılması yönündeki görüş ve faaliyetlerini sürdürmesi gerektiği anlaşılmıştır. Güçlü, zayıf yönler dikkate alınıp, fırsat ve tehditler önemsendiği takdirde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de daha etkili bir aktör olabileceği ve bölgedeki hedeflerine daha hızlı ulaşabileceği ortaya koyulmuştur. Uzun dönemde bölgenin istikrara kavuşabileceği, Türkiye'nin bölgedeki öneminin daha iyi anlaşılacağı ve bu bağlamda enerji ticaret merkezi olma hedefine ulaşabileceği mümkün gözükmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Acer, Yücel. “Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye” *Adalet Dergisi* c. 0, s.65 (2020): 13-26.
- Arı, Tayyar. “Kıta Sahaneliği Sorunu ve Türk Yunan İlişkileri” *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* c.13, s.1-2 (Mart-Kasım 1992): 179.
- Bekar, Nurgül. “Yenilenebilir Enerji Kaynakları Açısından Türkiye’nin Enerji Jeopolitiği” *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* c.3, s.1 (2020): 39.
- Erdal, Leman ve Karakaya Etem. “Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasî ve Coğrafi Faktörler” *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* c. XXXI, s.1 (2012): 111.
- Gözügüzelli, Emete. “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Faaliyetleri ve Projeler” *ORSAM Analiz* (2019): s.9.
- Güven, M.Emin ve Tekin Fatih. “Bölgesel Güven(siz)likten Küresel Güven(siz)liğe Doğu Akdeniz Sorunu” *International Journal of Politics and Security (IJPS)* c.5,s.1 (2023): 163-183.
- Hava, Hüseyin Tamer. “Doğu Akdeniz’deki Doğal Gaz Rezervlerinin Ekonomik ve Güvenlik Boyutuyla Türkiye Açısından Değerlendirmesi” *Güvenlik Stratejileri Dergisi* c.16, s.35 (2020): 677.
- Kaynak, Akif Bahadır. “Kaya Gazı Devriminin Gölgesinde Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri: İş Birliği İçin Fırsat mı, Çatışma için Gerekçe mi?” *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* c.0, s.14 (Haziran 2022): 82.
- Kalyoncuoğlu, K.Semih ve Kalyoncuoğlu Seniyye. “Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler: Türkiye-Mısır İlişkileri” *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi* c.2, s.1 (2022): 25.
- Kedikli, Umut ve Deniz Taşkın. “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı” *Alternatif Politika* c.7, s.3 (2015): s.404.
- Koç, Erdem ve Kaya Kadir. “Enerji Kaynakları–Yenilenebilir Enerji Durumu” *Mühendis ve Makine Dergisi* c.56, s.668 (2015): 37.
- Kolektif. *Doğu Akdeniz ve Türkiye’nin Hakları*. İstanbul : Seta Yayınları, 2020.
- Mengeş, Yeter. “İkinci Dünya Savaşı’nda Menteşe (Rodos, 12 Ada ve Meis) Adaları” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* c.17,s.34 (2017): 304.

- Oktav, Özden Zeynep. “Ukrayna Savaşı’nın Türkiye-Rusya ilişkilerine olası etkileri” *Bilge Strateji* c.13, s23 (2022): 20.
- Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İletişim Yayınları, 2002.
- Ozan, Emre. “Doğu Akdeniz’in Değişen Jeopolitiği ve Türk Dış Politikası” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* c.11, s.4 (2022): 2275.
- Sarıkaya, Yalçın ve Öztopal Mustafa Kemal. “Türkiye’nin Enerji Öbeği Olma Stratejisinin Doğal Gaz Sektörü Bakımından Değerlendirilmesi” *Karadeniz Araştırmaları* c.19, s76 (2022): 1029.
- Tutak, Eda ve Koçer Gökhan. “21. Yüzyıl Deniz Gücünün Askeri ve Ticari Perspektiften Analizi İçin Yeni Bir Yaklaşım Önerisi: Türkiye Örneği” *Akdeniz İİBF Dergisi* c23, s1(2023): 5.
- Turan, Fatih. “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Mücadelesi” *Alınleri Sosyal Bilimler Dergisi* c6.s1 (2022): 47-66.
- Tüysüz, Şule ve Öncel Abidin. “Türkiye’de Yeşil Ekonomi Açısından Sürdürülebilir Enerji Kaynaklarının SWOT Analizi” *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi* c.7, s.19 (2022): 649.
- Yaycı, Cihat. “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye” *Bilge Strateji*, c.4, s.6 (2012): 1-70.
- Yılmaz, Doğanay. “Türkiye’nin Enerji Politikası ve Altyapısı Bağlamında Enerji Hub Potansiyeli”, *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi* c.1, s.1 (2021): 33-48.
- Yorulmaz, Recep. “Sıcak Gündem: Doğu Akdeniz”, *Ortadoğu Analiz Dergisi* c.10, S.88 (2019): 81.
- Yorulmaz, Recep. “Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi ve Türkiye” *Ortadoğu Analiz Dergisi* c.10, S.86 (2019): 94.

Elektronik ve Dijital Kaynaklar

“Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller”,

<https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/> (15.12.2022).

AnadoluAjansı, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/16493#!> (26.11.2022)

AnadoluAjansı, “<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/esed-rejiminin-yayin-organina-gore-rusya-dogu-akdenizde-dogal-gaz-ve-petrol-arayacak/2179159> (10.12.2022).

Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ab-eastmedden-destegini-cekmeli/1999872> (27.12.2022).

BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61800510> (28.12.2022).

BBC, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl57xxzj7yzo> (08.11.2022).

BBC, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2v9eklpq5o> (27.12.2022).

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 10 Aralık 1982, Madde 3,

<http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish>

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 2(1).

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 10 Aralık 1982, Madde 83(1).

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 15

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 56 (1).

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 10 Aralık 1982, Madde 57,

<http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish> (05.10.2022).

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Madde 74.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 76(1).

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 121(2)

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 122-123.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 300.

BOTAŞ, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/dogal-gaz-ve-petrol-boru-hatlari-haritasi/168#gallery> (09.11.2022).

BP Enerji Görünümü 2023, https://www.bp.com/tr_tr/turkey/home/basin-merkezi/basin-bultenleri/bp-enerji-gorunumu-2023-enerji-donusumunu-cevreleyen-temel-egilimleri-ve-belirsizlikleri-inceliyor.html (02.04.2023).

BP Energy Outlook 2022, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2022.pdf> (07.01.2022).

BP, https://www.bp.com/tr_tr/turkey/home/basin-merkezi/2053-karbon-notr-turkiye-icin-yenilenebilir-enerji.html (13.09.2022).

BP Energy Outlook 2023, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2023.pdf> (10.07.2023).

Cnnturk, <https://www.cnnturk.com/turkiye/tumamiral-yaycidan-yeni-kitap-kibris-ortadogunun-sabit-ucak-gemisidir> (15.09.2022).

Cumhuriyet, <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/rusya-gazi-keserse-avrupanin-enerji-alternatifleri-neler-1911919> (01.05.2023).

Defenceturk, <https://www.defenceturk.net/turkiyenin-ilk-silahli-insansiz-deniz-araci-ulaq-mavi-vatan-ile-bulustu> (10.04.2023).

Defensehere, <https://www.defensehere.com/tr/turkiye-ilk-kez-bir-insansiz-deniz-araci-ile-nato-tatbikatina-katilacak> (10.04.2023).

Dünyaenerji, <https://www.dunyaenerji.org.tr/epdk-baskani-yilmaz-yesil-enerji-icin-rekor-basvuru/> (13.09.2022).

Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/01/10/abd-yunanistan-n-buyuk-umut-baglad-g-eastmed-projesine-destek-vermeyecegini-bildirdi> (27.12.2022).

Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/03/29/israil-ile-turkiye-aras-ndaki-dogal-gaz-boru-hatt-projesi-rus-gaz-na-kars-avrupa-icin-cozu> (01.05.2023).

Enerjigov, https://sp.enerji.gov.tr/bir_bakista.html (09.11.2022).

ETKB 2019-2023 Stratejik Planı, https://sp.enerji.gov.tr/amac_hedef.html (10.04.2023).

ETKB 2022 Faaliyet Raporu, https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/SGB/tr/Faaliyet_Raporlari/2022/ETKB2022FR.pdf (10.04.2023).

Gazbir, <https://www.gazbir.org.tr/uploads/page/Nisan-2023-Sektor-Raporu.pdf> (10.07.2023).

Gas Market Report, Q1-2023, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/c6ca64dc-240d-4a7c-b327-e1799201b98f/GasMarketReportQ12023.pdf> (10.07.2023).

Google Haritalar, https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1NhJGvMioFat_u_-Fv7P-x_vBXmM&hl=en_US&ll=36.35763712386672%2C29.522604201121332&z=6 (15.09.2022).

Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/dogu-akdenizde-yeni-kriz-atina-ile-kahirenin-18inci-parsel-kavgasi-41750657> (26.11.2022).

Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yunanistani-yalanlayan-dort-ornek-41587665> (15.12.2022).

İrfan Kaya Ülger, “BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre Meis Adası'nın statüsü”,
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/bm-deniz-hukuku-sozlesmesine-gore-meis-adasinin-statusu/1930943> (15.12.2022).

Lozan Barış Antlaşması, 24 Temmuz 1923, Madde 15, <https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf>

MaviVatan, <https://mavivatan.net/turkiyenin-sondaj-filosu/> (08.11.2022).

MAVİ VATAN “Bir Harita ve Bir Doktrin Kitabı” Türkiye’nin Denizlerdeki Misak-ı Milli’si”, <https://www.turkishnews.com/tr/content/wp-content/uploads/2022/05/mavi-vatan.pdf> (08.11.2022).

Mfa, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa#:~:text=D%C3%BCnyadaki%20ispatlanm%C4%B1%C5%9F%20petrol%20ve%20do%C4%9Fa,yakla%C5%9F%C4%B1k%20%74%20oran%C4%B1nda%20d%C4%B1%C5%9Fa%20ba%C4%9F%C4%B1ml%C4%B1d%C4%B1r. (08.11.2022).

Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/nostaljik-kriz-1440583> (20.05.2022).

Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/vitrin/turkiye-20-yil-sonra-da-cografi-bir-enerji-hub-olur-6691886> (08.11.2022)

NTV, <https://www.ntv.com.tr/dunya/tahil-koridoru-anlasmasinda-sure-bugun-doluyor,PEHFE3ogmk2eaNkr1Qv4dA> (21.07.2023).

Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, <https://www.tpao.gov.tr/file/2208/2021-sektor-raporu-95662fe47ebd9c5f.pdf> (13.09.2022).

Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, <https://www.tpao.gov.tr/file/2208/2021-sektor-raporu-95662fe47ebd9c5f.pdf> (08.11.2022).

Sabah, <https://www.sabah.com.tr/dunya/yunanistanin-tezlerinin-cokusu-dogu-akdenizde-yunanistan-misir-anlasmasi-gecersiz-5105834> (26.11.2022).

SETA, <https://www.setav.org/perspektif-turkiye-libya-hidrokarbon-mutabakati-onemi-ve-hukuki-yansimalari/> (26.11.2022).

Shell, <https://www.shell.com.tr/kurumsal-musteriler/shell-lng/liquefied-natural-gas-lng.html> , (14.09.2022)

Star, <https://www.star.com.tr/ekonomi/dogal-gazda-kritik-rota-turkiyeden-avrupaya-uzanacak-haber-1701259/> (01.05.2023).

TANAP, <https://www.tanap.com/> (09.11.2022).

TPAO, <https://www.tpao.gov.tr/file/2208/2021-sektor-raporu-95662fe47ebd9c5f.pdf>
(08.11.2022).

TPAO, <https://www.tpao.gov.tr/file/2206/2021-petrol-ve-dogal-gaz-sektor-raporu-861629db02eb5624.pdf> (13.09.2022).

Trthaber, <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/turkiye-israil-dogal-gaz-boru-hatti-avantajli-bir-konum-kazaniyor-685406.html> (28.12.2022).

Turkdegs, <https://turkdegs.org/icerik/dogu-akdeniz-gaz-forumu-duenue-buguenue-yarini>
(27.12.2022).

Türkiye-Libya Mutabakat Muhtırası,
https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf (10.04.2023).

Trthaber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/dogu-akdenizde-yunanistana-abd-soku-eastmed-rafa-mi-kalkiyor-644345.html> (27.12.2022).

UEA, <https://www.iea.org/about/energy-security> (13.09.2022).

UAD, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf>
(05.10.2022).

Yenişafak, <https://www.yenisafak.com/dunya/dogu-akdenizdeki-dengeler-icin-kritik-ulke-lubnan-turkiye-kendi-saflarina-cekmeli-3518682> (10.12.2022).

Yenişafak, <https://www.yenisafak.com/dunya/atinanin-meiste-dort-ihlali-bu-kadar-ruya-yeter-yunanistan-uyan-artik-3553362> (14.12.2022)

21yyte, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/meis-adasi-bolgesindeki-adalarla-i-lgili-04-ocak-1932-tarihli-turkiye-i-talya-sozlesmesinin-hukuki-boyutu> (15.12.2022).

BP Energy Outlook 2023

BP Energy Outlook 2022

QR kodu okutup ilgili kitapçıkların tamamına ulaşabilirsiniz

